

АНАЛІТИК
АУДИТОРСЬКА ФІРМА

ЕКОНОМІКА ФІНАНСИ ПРАВО

ЩОМІСЯЧНИЙ ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНИЙ ЖУРНАЛ

№ 11/1'2016

(видається з 1994 року)

ISSN 2409-1944

Журнал включено до переліку наукових фахових видань України, в яких можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата з економічних і юридичних наук

Наказ Міністерства освіти і науки України від 21 грудня 2015 р. №1328 (економічні науки), Наказ Міністерства освіти і науки України від 11 липня 2016 р. № 820 (юридичні науки). Реєстраційне свідоцтво серії КВ № 21620-11520ПР від 12 жовтня 2015 р.

Засновники:

Аудиторська фірма "Аналітик" спільно з Академією муніципального управління та Національною академією внутрішніх справ України

Статті обов'язково проходять

відбір, внутрішнє і зовнішнє рецензування

Рекомендовано до друку та до поширення через мережу Інтернет Вченою радою Національної академії внутрішніх справ України (Протокол №31 від 25 жовтня 2016 року) та Вченою Радою Академії Муніципального Управління (Протокол №35 від 25 жовтня 2016 року). Повний або частковий передрук матеріалів журналу

допускається лише за згодою редакції. Відповідальність за добір і викладення фактів несуть автори. За зміст та достовірність реклами несе відповідальність рекламодавець.

Підписано до друку 7.11.2016

Формат 60/84/8

Наклад – 250 прим.

Адреса редакції: 01001, м. Київ, вул. Хрещатик, 44

Телефони: (050) 735-43-41, (096) 221-88-61

Факс: (044) 278-05-88

E-mail: efp.redaktor@gmail.com

Сайт: www.efp.in.ua

Суб'єкт видавничої справи

© "Аналітик", 2016
© "Економіка. Фінанси. Право",
2016

Типографія: ТОВ "Міжнародний бізнес центр"

Заступник редакційної колегії з правових наук:

Лоцихін Олександр Миколайович, д.ю.н., професор, декан юридичного факультету Академії муніципального управління, Заслужений економіст України

Керівник редакційної колегії з економічних наук:

Дацій Олександр Іванович, д.е.н., професор, в.о. ректора Академії муніципального управління, Заслужений працівник освіти України

Заступник керівника редакційної колегії з економічних наук:

Бутинець Тетяна Анатоліївна, д.е.н., професор, професор кафедри бухгалтерського обліку та аналізу за видами економічної діяльності Житомирського державного технологічного університету

Члени редакційної колегії з економічних наук:

Невелєв Олександр Михайлович, д.е.н., доцент, завідувач кафедри менеджменту зовнішньоекономічної діяльності та адміністративного менеджменту Академії муніципального управління

Вініченко Ігор Іванович, д.е.н., професор, завідувач кафедри економічної теорії та економіки сільського господарства Дніпропетровського державного аграрно-економічного університету

Іванюта Василь Фалімонович, д.е.н., доцент, професор кафедри бізнес-адміністрування та зовнішньоекономічної діяльності Полтавського університету економіки і торгівлі

Клименюк Микола Миколайович, д.е.н., професор, завідувач кафедри менеджменту Академії муніципального управління

Кондрашихін Андрій Борисович, д.е.н., доцент, завідувач кафедри державних та місцевих фінансів Академії муніципального управління

Корецька Світлана Олександрівна, д.е.н., доцент
Манцевич Юрій Миколайович, д.е.н., доцент, завідувач секретаріату Комітету Верховної Ради України з питань будівництва, містобудування і житлово-комунального господарства

Прушківський Володимир Геннадійович, д.е.н., професор, перший проректор Запорізького національного технічного університету

Сук Петро Леонідович, д.е.н., доцент, професор кафедри бухгалтерського обліку і аудиту Національного університету біоресурсів і природо-користування України

Царенко Оксана В'ячеславівна, д.е.н., доцент, завідувач кафедри обліку і аудиту Академії муніципального управління

Керівник редакційної колегії з правових наук:

Константинов Сергій Федорович, д.ю.н., професор, учений секретар Вченої ради Національної академії внутрішніх справ

Члени редакційної колегії з правових наук:

Баймуратов Михайло Олександрович, д.ю.н., професор, завідувач кафедри конституційного, адміністративного та міжнародного права Маріупольського державного університету, заслужений діяч науки і техніки України

Бичкова Світлана Сергіївна, д.ю.н., професор, заступник начальника кафедри цивільного права і процесу Національної академії внутрішніх справ

Василинчук Віктор Іванович, д.ю.н., професор, професор кафедри спеціальної техніки та оперативно-розшукового документування Національної академії внутрішніх справ

Глушков Валерій Олександрович, д.ю.н., професор, завідувач спеціальною кафедрою № 1 Національної академії Служби безпеки України, заслужений юрист України

Джужа Олександр Миколайович, д.ю.н., професор, головний науковий співробітник відділу організації науково-дослідної роботи Національної академії внутрішніх справ

Кампо Володимир Михайлович, к.ю.н., доцент, громадський діяч, заслужений юрист України

Клименко Олена Вікторівна, к.ю.н., доцент, доцент кафедри теорії, історії держави і права та конституційного права Академії муніципального управління

Конonenко Леонід Минович, к.ю.н., професор, професор кафедри муніципального, цивільного та адміністративного права Академії муніципального управління

Копан Олексій Володимирович, д.ю.н., професор, перший заступник Керівника Міжвідомчого науково-дослідного центру з проблем боротьби з організованою злочинністю при Раді національної безпеки і оборони України

Литвин Олександр Петрович, к.ю.н., професор, професор кафедри публічно-правових дисциплін Університету сучасних знань

Луць Володимир Васильович, д.ю.н., професор, завідувач відділу проблем приватного права Науково-дослідного інституту приватного права і підприємництва імені академіка Ф.Г. Бурчака НАПрН України, заслужений діяч науки і техніки України

Озерський Ігор Володимирович, д.ю.н., доцент, професор кафедри кримінального права та правосуддя Запорізького національного університету, академік міжнародної кадрової академії, відмінник освіти України, радник юстиції

Приходько Христина Вікторівна, к.ю.н., професор, доцент кафедри муніципального, цивільного та адміністративного права Академії муніципального управління

Фрицький Юрій Олександрович, д.ю.н., професор, професор кафедри теорії, історії держави і права та конституційного права Академії муніципального управління

Шеф-редактор:

Головач Володимир Володимирович, к.ю.н., голова правління Аудиторської фірми "Аналітик", Заслужений юрист України

Випусковий редактор:

Куцяк Олександр Анатолійович

ЗМІСТ

С.А. ТКАЧЕНКО. Контрверзи раціоналізації методологічного забезпечення підсистеми інтегрованої економічної діагностики в системі стратегічного управління діяльністю підприємств, виробничих об'єднань країни	4
О.Г. ГРИНЬ. Економічний підхід до аналізу управління витратами в процесі упередження банкрутства авіатранспортних підприємств	12
О.Г. МЕЛЬНИК, М.Є. АДАМІВ. Методичні рекомендації з діагностики кредитоспроможності підприємств: вітчизняний та міжнародний виміри	18
С.В. МАМАЛИГА, І.В. КОВАЛЬЧУК. Світове органічне виробництво: історичний розвиток та сучасний стан	26
О.В. МИШКОВИЧ. Методичні засади оцінки інноваційної привабливості транспортних перевезень України	33
М.А. ОНИЩЕНКО, Н.Г. СЕЙСЕБАЄВА. Теоретичні основи управління фінансовою складовою економічної безпеки для мінімізації ризиків банкрутства підприємства	37

ТКАЧЕНКО

Сергій Анатолійович
nukoblikaudit@inbox.ru

УДК 338.242.2:[65.012.122:338.43]

**КОНТРОВЕРЗИ РАЦІОНАЛІЗАЦІЇ МЕТОДОЛОГІЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ПІДСИСТЕМИ ІНТЕГРОВАНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІАГНОСТИКИ КИ
СИСТЕМИ СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ДІЯЛЬНІСТЮ
ПІДПРИЄМСТВ, ВИРОБНИЧИХ ОБ'ЄДНАНЬ КРАЇНИ**

**CONTROVERSIES RATIONALIZATION METHODOLOGICAL SUPPORT
INTEGRATED ECONOMIC SUBSYSTEM DIAGNOSTICS IN SYSTEM OF
STRATEGIC MANAGEMENT ACTIVITIES OF ENTERPRISES, INDUSTRIAL
ASSOCIATIONS OF THE COUNTRY**

к.е.н., доцент кафедри
обліку і аудиту, в.о.
ректора Вищого навчаль-
ного закладу «Міжна-
родний технологічний
університет «Миколаїв-
ська політехніка»

У науковій статті обґрунтовано, удосконалення методології інтегрованої економічної діагностики при створенні та функціонуванні процесу виробництва за розглянутими напрямками істотно полегшує вироблення у функціонально розвинутих системах стратегічного управління діяльністю підприємств і виробничих об'єднань проектних рішень за підсистемою діагностики та значно підвищує їх ефективність і якість, внаслідок чого методологія представляє найважливіший забезпечуючий елемент підсистеми діагностики, який багато в чому визначає ідеологію підсистеми та характер проектних рішень за іншими такими, що її забезпечують елементами. Доведено, розроблення, затвердження і передача теоретико-методологічних матеріалів з

діагностики організаціям, які проектують у функціонально розвинутих системах стратегічного управління діяльністю підприємств та виробничих об'єднань підсистему діагностики, повинні передувати проведенню проектних робіт із інших видів забезпечення підсистеми. Серед перспектив подальших розвідок у даному напрямку особливо актуальністю відрізняються питання спрямовані на застосування універсальних методів створення підсистеми економічної діагностики в функціонально розвинутих системах стратегічного управління діяльністю підприємств і науково-виробничих об'єднань, підготовку кадрів фахівців, які забезпечують систематичний контроль та цілий ряд інших важливих складових, рішення яких виступає не менш змістовним.

В научній статті обґрунтовано, совершенствование методологии интегрированной экономической диагностики при создании и функционировании процесса производства по рассмотренным направлениям существенно облегчает выработку в функционально развитых системах стратегического управления деятельностью предприятий и производственных объединений проектных решений по подсистеме диагностики и значительно повышает их эффективность и качество, в результате чего методология представляет важнейший обеспечивающий элемент подсистемы диагностики, во многом определяет идеологию подсистемы и характер проектных решений по другим таким, которые её обеспечивают элементам. Доказано, разработка, утверждение и передача теоретико-методологических материалов по диагностике организациям, которые проектируют в функционально развитых системах стратегического управления деятельностью промышленных предприятий и производственных объединений подсистему диагностики, должны предшествовать проведению проектных работ по другим видам обеспечения подсистемы. Среди перспектив дальнейших исследований в данном направлении особой актуальностью отличаются вопросы направленные на применение универсальных методов создания подсистемы экономической диагностики в функционально развитых системах стратегического управления деятельностью предприятий и научно-производственных объединений, подготовку кадров специалистов, которые обеспечивают систематический контроль и целый ряд других важных составляющих, конъюгированное решение которых является не менее содержательным.

In the scientific article justified, improving the methodology of integrated economic diagnostics in the creation and functioning of the production process for reviewing the greatly facilitates production in the functional development of the system of strategic management of the activities of industrial enterprises and scientific-production associations design solutions for diagnostic subsystem and significantly increases their efficiency and quality, in resulting methodology is an important element of providing diagnostic subsystem, largely determines the nature of the ideology of subsystems and design solutions for other such that it provides elements method. It is proved, the development, validation and transmission of theoretical and methodological materials for diagnosis of organizations that design in the functional development of the system of strategic management of the activities of industrial enterprises and scientific-production association's diagnostic subsystem, must be preceded by conducting project work for other types of software subsystem. Among the prospects for further research in this area of particular relevance are different questions aimed at the use of generic methods for creating subsystems integrated economic diagnostics in the functional development of the system of strategic management of the activities of industrial enterprises and scientific-production associations, training professionals who provide systematic monitoring and a host of other important components method elements conjugated solution which is not less meaningful.

Ключові слова: виробниче об'єднання, діяльність, інтегрована економічна діагностика, контроверза, країна, методологічне забезпечення, підприємство, раціоналізація, система стратегічного управління, функція

Ключевые слова: деятельность, интегрированная экономическая диагностика, контроверза, методология, объединение, подсистема, предприятие, рационализация, связь, система стратегического управления

Keywords: activity, integrated economic diagnostics, controversy, methodological support, Scientific and Production Association, subsystem, industrial enterprise, rationalization, strategic management system, function, goal

ВСТУП

В епоху бурхливого розвитку продуктивних сил постіндустріального суспільства, який виступає результатом дії науково-технічного прогресу, методи управління виробництвом повинні постійно удосконалюватися та відповідати новим вимогам економічного й соціального життя. Сказане у повній мірі відноситься і до методології підсистеми економічної діагностики в системах стратегічного управління діяльністю підприємств та виробничих об'єднань, яка відіграє роль робочого інструменту у висвітленні і виявленні резервів зростання ефективності виробництва та покращення якості готової продукції. Мова йде про те, щоб теоретико-методологічне забезпечення функції економічної діагностики виходила з найважливіших принципів сучасного інформаційно-орієнтованого процесу виробництва, і в першу чергу, порівняння витрат та результатів діяльності для наступної їх оцінки ін.

Дослідження економічних праць провідних вчених-науковців за визначеною тематикою, таких, як О.С. Вартанов [1], Л.М. Крепкий [2], С.М. Соловйова [3], Н.М. Терещенко [4], О.А. Толпегіна [5] й багатьох інших і досвіду проектування та впровадження функції діагностики в системах стратегічного управління діяльністю промислових підприємств і науково-виробничих об'єднань, надало нам можливість із впевненістю констатувати той беззаперечний факт, що вирішення проблеми удосконалення теоретико-методологічного забезпечення підсистеми інтегрованої економічної діагностики, виходячи із сучасних вимог розвитку національної економіки, багатогранне та повинне включати в себе цілий ряд напрямків розвитку: підвищення комплексності діагностики; акцентування уваги на найбільш важливих із точки зору інтересів національної економічної системи питаннях; посилення оперативності функції діагностики; правильне застосування теоретико-методологічних положень функції діагностики, які забезпечують глибину дослідження виробничо-господарської діяльності й ін.

МЕТА РОБОТИ обумовлює потребу креативного підходу щодо створення методології функції економічної діагностики, до побудови схеми її проведення на різних рівнях системи стратегічного управління діяльністю підприємств і об'єднань країни.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Теоретико-методологічною основою даної статті виступає діалектичний метод та основні положення

теорії функції діагностики, системи управління. В процесі дослідження використовувалися такі методи: *абстрактно-логічний* (для теоретичного узагальнення і формулювання висновків); *монографічний* (при дослідженні теоретичних методик діагностики, системи управління); *економіко-статистичний, розрахунково-конструктивний, порівняльний* (при комплексному аналізі та оцінці стану функції діагностики системи стратегічного управління діяльністю підприємств і виробничих об'єднань); *групування* (з метою характеристики інструментарію методологічного забезпечення підсистеми діагностики в системі стратегічного управління діяльністю підприємств та виробничих об'єднань); *графічний* (при побудові структурної схеми методології ретроспективної діагностики показників системи стратегічного управління діяльністю підприємств і об'єднань), інше.

РЕЗУЛЬТАТИ

Характерна особливість сьогоденного етапу розвитку економіки виступає у тому, що в процесі стратегічного управління діяльністю підприємств та виробничих об'єднань доводиться одночасно вирішувати не окремі завдання, а взаємопов'язані комплекси складних економічних, технічних і соціальних задач. В цих умовах величезного значення набуває фактор комплексності підсистеми інтегрованої економічної діагностики та ін.

Інтегрована економічна діагностика – це на самперед фундаментальне, повне дослідження усіх без виключення сторін й показників системи стратегічного управління діяльністю підприємств і виробничих об'єднань. Однак, тільки повнота та всебічність не вичерпують принцип комплексності діагностики; дуже важливу роль відіграє вивчення діяльності, подій, напрямків розвитку і факторів підвищення ефективності на різних рівнях системи стратегічного управління діяльністю підприємств й виробничих об'єднань в їх взаємному зв'язку та взаємній обумовленості. Необхідно підкреслити, що для того щоб дійсно знати предмет, потрібно охопити, вивчити усі його сторони, усі зв'язки і опосередкування. Навіть сама велика група показників системи стратегічного управління діяльністю підприємств й виробничих об'єднань, які розглядаються поза їх глибинних зв'язків, не може надати повної уяви про дійсну ефективність виробництва. Та на сам кінець, підсистема інтегрованої економічної діагностики передбачає безперервне вивчення процесів виробничо-господарської діяльності, яке означає, що діагностика повинна бути оперативною, ретроспективною й

перспективною.

Якісні зміни у економіці нашої країни настійно вимагають по-новому підходити до методології діагностики і до критеріїв оцінки ефективності систем стратегічного управління діяльністю підприємств та виробничих об'єднань. Увага в методології, на самперед, повинна бути звернена на головні аспекти розвитку систем стратегічного управління діяльністю підприємств і виробничих об'єднань, які мають в сучасних умовах першочергове значення для підвищення їх ефективності. Нами неодноразово проводилася думка про те, що із усього комплексу безлічі питань із систем стратегічного управління діяльністю підприємств та виробничих об'єднань потрібно вміти відокремити практично найважливіше. У сучасній передовій практиці на перше місце висувається не просто вивчення виконання показників, передбачених планом, як це мало місце у порівняно недалекому минулому, а вивчення наукової обґрунтованості і напруги планових завдань, вивчення динаміки зростання економічної ефективності систем стратегічного управління діяльністю підприємств й виробничих об'єднань в результаті використання досягнень науково-технічного прогресу, покращення якісних характеристик та технічних параметрів готової продукції, найбільш повного і раціонального використання усіх наявних внутрішньовиробничих резервів ін.

Найважливішим принципом економічної політики, який лежить в основі управління нашою економікою, виступає принцип плановірності. Саме планування було та залишається центральною ланкою системи управління. Цей факт висуває відповідні вимоги до методології підсистеми інтегрованої економічної діагностики в функціонально розвинутих системах стратегічного управління діяльністю промислових підприємств і виробничих об'єднань і ін.

У зв'язку із розширенням масштабів та прискоренням темпів науково-технічного прогресу однією із актуальних задач підсистеми інтегрованої діагностики постає визначення її ролі у підвищенні економічної ефективності при створенні і функціонуванні систем стратегічного управління діяльністю підприємств й виробничих об'єднань. Поряд із збільшенням ефекту від впровадження заходів із науки та техніки, в системах стратегічного управління діяльністю підприємств, науково-виробничих об'єднань з'явилася тенденція виникнення якісно нової групи виробничо-господарських втрат, що проявляється у зменшенні отриманого ефекту в результаті недостатнього використання останніх передових досягнень науково-технічного прогресу, ін.

Такому положенню неабиякою мірою сприяє й та обставина, що на практиці за рядом причин планування результатів науково-технічного прогресу не забезпечене відповідною системою обліку і контролю. Наприклад, із звітних даних систем стратегічного управління діяльністю підприємств та виробничих об'єднань неможливо отримати інформацію про зростання показників ефективності

виробництва під впливом науково-технічного прогресу. В цих умовах особливо зростає роль методологічного гарантування підсистеми інтегрованої економічної діагностики в системах стратегічного управління діяльністю промислових підприємств і науково-виробничих об'єднань, яка повинна забезпечувати встановлення в економічних показниках частки економічного ефекту за рахунок результатів дії науково-технічного прогресу, швидкість окупності капітальних інвестицій, пов'язаних з проведенням заходів із технічного удосконалення виробництва, визначення втрат від недостатнього використання досягнень науки та техніки, а також виявлення наявних у цієї області резервів підвищення ефективності виробництва. Саме на цьому питанні передбачають зараз акцентувати свою увагу в методології функції діагностики багато які вчені-економісти й працівники практичного сектору економіки країни і інше.

Найважливішими критеріями при оцінці ефективності роботи систем стратегічного управління діяльністю підприємств й виробничих об'єднань виступають показники покращення якості готової продукції та роботи. Із усією впевненістю можливо сказати, що проблема якості користується не достатньою увагою з боку фахівців. Навпаки, практично можливо відзначити той беззаперечний факт, що існує незначна кількість наукових робіт із економічної діагностики, в яких автори у тієї чи іншої мірі підіймали би питання пов'язані з економічною діагностикою якісних характеристик й технічних параметрів видів готової продукції (товарів, робіт, послуг) агропромислового комплексу країни. Однак, як нами неодноразово відзначалося, якщо узагальнити все написане про це, тоді можливо зробити висновок, що рівень розроблення методології підсистеми економічної діагностики якості продукції ще далеко не відповідає сучасним вимогам і ін.

Тому, методологія діагностики повинна сприяти виявленню резервів покращення якості та дозволяти оцінити роботу кожного колективу, кожного виконавця із урахуванням того вкладу, який внесено ними у підвищення якості кінцевої готової продукції, а також тієї дії, яку зроблено ними на покращення результатів роботи інших учасників систем стратегічного управління діяльністю промислових підприємств і виробничих об'єднань і ін.

Ще одним об'єктом дослідження, на який потрібно було б звернути увагу в методології функції економічної діагностики, - внутрішньовиробничі резерви. Всебічна діагностика резервів, наявних в системах стратегічного управління діяльністю підприємств й виробничих об'єднань, допомагає сформулювати ключові напрямки розвитку у вирішенні технічних, економічних та соціальних завдань і науково обґрунтувати шляхи підвищення ефективності виробництва. Методологія діагностики повинна утримувати в собі систему виявлених резервів підвищення ефективності виробництва за рівнями управління, за різними напрямками розвитку господарської діяльності та окремим елементам виробничого процесу надавати апарат для їх наступного узагальнення й комплексної оцінки і

інше.

Дуже важливе значення при діагностиці внутрішньовиробничих резервів має проблема їх пріоритетів з точки зору національних господарських інтересів. У цьому зв'язку теоретико-методологічне забезпечення підсистеми інтегрованої економічної діагностики повинне орієнтувати на пошук таких резервів, які забезпечують розвиток системи стратегічного управління діяльністю промислових підприємств та науково-виробничих об'єднань за рахунок всемірного підвищення її інтенсифікації, тобто випереджаючого зростання результатів процесу виробництва по відношенню до витрат і інше.

Динамічність виробничо-господарських процесів в системах стратегічного управління діяльністю підприємств й виробничих об'єднань, часта зміна умов, в яких вони протікають, потребують посилення оперативності керування з метою вироблення своєчасних керуючих впливів, необхідних для їх управління та оптимізації. Потрібна для цього інформація може бути отримана тільки із функції оперативної діагностики. Переважна більшість фахівців із підсистеми інтегрованої економічної діагностики вважає оперативною щоденну діагностику, яка проводиться в межах робочого дня або зміни і слідує безпосередньо за ходом здійснення процесів виробничо-господарської діяльності тощо. Така точка зору більше усього характеризує зміст оперативної діагностики, відображаючи її найголовніший принцип – негайна реакція на відхилення від завданого рівня економічних, технічних та соціальних параметрів виробничого процесу суб'єктів сфери, ін.

Природно, що об'єктами оперативної діагностики повинні бути не усі відхилення, а в основному такі, не усунення яких може призвести до зривів в досягненні цілей, які встановлені перед тим або іншим внутрішнім виробничим структурним підрозділом. Це визначає якісно інший зміст теоретико-методологічного забезпечення оперативної діагностики у порівнянні із методологією ретроспективної (щомісячної, щоквартальної, щорічної) і перспективної діагностики, в якій однозначно та чітко повинні бути вирішені питання про склад об'єктів оперативної діагностики на різних рівнях управління виробництвом, склад початкової інформації, час і способи отримання тих або інших показників, характер використання оперативної економіко-аналітичної інформації. Особливу увагу в методологічному гарантуванні потрібно звернути на своєчасність формування даних оперативної діагностики. З точки зору оперативної діагностики більш важливо мати своєчасну інформацію про тенденції розвитку виробничо-господарських процесів, аніж абсолютно точні дані, які отримують із запізненням, за межами часового циклу оперативного управління системи, ін.

До найважливіших напрямків розвитку удосконалення методології підсистеми інтегрованої економічної діагностики в системах стратегічного управління діяльністю підприємств та виробничих об'єднань належить також і правильне застосування методологічних положень діагностики та наявних в її

арсеналі різних методів, способів і прийомів, які забезпечують потрібну глибину дослідження виробничо-господарських процесів та виявлення впливу на кінцеві результати виробництва первинних факторів. Цей напрямок розвитку повинен зайняти одне із провідних місць в дослідженнях вчених-економістів. Так, зокрема, в одній із своїх робіт нами відзначено, що вирішення проблеми удосконалення методології економічної діагностики з точки зору його впливу на ефективність систем стратегічного управління діяльністю підприємств і виробничих об'єднань передбачає правильне та вичерпне сполучення і дотримання методологічних положень діагностики, які забезпечують глибоке дослідження економічних явищ та процесів й інше.

Підсистема інтегрованої економічної діагностики в системах стратегічного управління діяльністю підприємств і виробничих об'єднань – це, на самперед, факторна діагностика, тому що в процесі дослідження постійно виникає необхідність у визначенні меж зміни того або іншого економічного показника, які утворюються в результаті зміни різних зовнішніх й внутрішніх факторів впливу. Між тим, у окремих авторів наукових статей та дослідницьких робіт із діагностики передбачувани методи економіко-аналітичних розрахунків не призводять до дійсного виявлення впливу окремих факторів підвищення ефективності на результати систем стратегічного управління діяльністю підприємств і виробничих об'єднань тощо. Це відбувається, як правило, внаслідок заміни первинних факторів факторами вторинними, заміни одних синтетичних показників іншими. Наприклад, досить часто при діагностиці зміни обсягу виробництва в якості одного із первинних факторів впливу, які впливають на розмір цієї зміни, приймається середньочасовий виробіток одного працівника, який по суті виступає вторинним фактором, який залежить від зміни цілого ряду факторів, пов'язаних із технічним рівнем виробництва, організацією виробництва, умовами праці й інше. Схожі випадки часто-густо зустрічаються в підсистемі діагностики собівартості готової продукції, в діагностиці чистого прибутку, рентабельності (економічної ефективності) та інших синтетичних показників.

Із означеного приводу досить змістовно й переконливо можливо відзначити наступне, первинні фактори замінити вторинними факторами не можна. В період, коли основним шляхом розвитку систем стратегічного управління діяльністю промислових підприємств і виробничих об'єднань були екстенсивні фактори їх зростання, таке зміщення не відіграло істотної ролі, оскільки частка ефекту в покращенні техніко-економічних показників була незначною. Тепер, при вирішальному впливі науково-технічного прогресу на підвищення економічної ефективності функціонально розвинутих систем стратегічного управління діяльністю підприємств та виробничих об'єднань подібна нечіткість може призвести до небажаних наслідків. Підмінюючи фактори показниками, визначаючи покращення одного показника іншими показниками, можна не лише не розкрити, за рахунок чого забезпечена

відмінна робота, які конкретні заходи науково-технічного процесу ефективні, що зроблено в цієї області, але і скрити підвищення ефективності за рахунок структури кон'юнктурних джерел, інше.

Ще одна причина того, що економічна діагностика проводиться досить поверхнево – недостатнє обґрунтування застосування тих або інших методів, способів та прийомів при вирішенні конкретних економіко-аналітичних завдань (практика свідчить, що застосування різних методів при вирішенні однієї і тієї ж задачі у ряді випадків веде до отримання неоднакових за глибиною та точністю результатних даних), а також недостатнє використання економіко-математичних методів, які найбільше відповідають принципам вимогам глибини і широти економіко-аналітичних розрахунків.

Доцільність застосування економіко-математичних методів в підсистемі економічної діагностики при створенні та функціонуванні систем стратегічного управління діяльністю підприємств і виробничих об'єднань вперше була обґрунтована ще в середині минулого століття. Подальший розвиток означеного питання знайшов висвітлення в роботах таких дослідників, як К. О. Алпатова [6], Є. С. Гришина [7], Л. М. Іванов [8] та багатьох інших. Однак, в області застосування економіко-математичних методів наявні недоліки і невирішені питання: запропоновані до використання в підсистемі діагностики методи частенько носять загальноекономічний характер та не спрямовані на вирішення в функціонально розвинутих системах стратегічного управління діяльністю підприємств і виробничих об'єднань конкретних специфічних завдань економічної діагностики; при використанні економіко-математичних методів не орієнтуються на можливість застосування машин електронних цифрових та стандартних програм для виконання трудомістких розрахунків; рівень підготовки економічних кадрів систем стратегічного управління діяльністю підприємств і виробничих об'єднань ще не повністю задовольняє вимогам застосування в підсистемі діагностики економіко-математичних методів. Саме названі обставини стримують подальше впровадження цих методів у сферу економічної діагностики виробничо-господарської діяльності країни. Та цілком резонно із цього приводу відзначити, що без оволодіння й застосування економетричних методів неможливо підняти на більш високий ступінь підсистему монолітної економічної діагностики системи управління.

Рамки цієї роботи не дозволяють торкнутися навіть у загальних рисах інших питань удосконалення теоретико-методологічного забезпечення підсистеми інтегрованої економічної діагностики в системах стратегічного управління діяльністю промислових підприємств і виробничих об'єднань. Над вирішенням цих питань зараз працюють багато центральних науково-дослідних інститутів, проблемних лабораторій та кафедр вищих навчальних закладів, а також галузевих науково-дослідних організацій, підприємств і установ. Наприклад, створені та успішно застосовуються теоретико-методологічні і практичні матеріали із підсистеми

економічної діагностики у торгівельній [9], машинобудівній [10], сільськогосподарській [11] та інших галузях промисловості. Однак, підняті повсякденною практикою нові складні завдання вимагають поглиблення і продовження їх наукового пошуку й інше.

У цьому зв'язку уявляється доцільним зупинитися на розгляді тільки деякого кола питань удосконалення методології підсистеми інтегрованої економічної діагностики в функціонально розвинутих системах стратегічного управління діяльністю промислових підприємств і виробничих об'єднань, які були, зокрема, успішно вирішені в агропромисловому комплексі країни та ін.

Агропромисловий комплекс виступає складовою частиною економіки, що поєднує в собі виробництво сільськогосподарської продукції, її сільськогосподарську переробку, матеріально-технічне обслуговування села. Він об'єднує галузі, що виготовляють засоби виробництва й обслуговування комплексу, а також галузі зі збереження, переробки і реалізації сільськогосподарської продукції. В агропромисловий комплекс входять три великі сфери галузей. Так, перша сфера агропромислового комплексу включає в себе: тракторне та сільськогосподарське машинобудування; машинобудування для харчової промисловості; агрохімія (виробництво мінеральних добрив і мікробіологічна промисловість); комбікормова промисловість; система матеріально-технічного обслуговування сільського господарства; меліоративне та сільське будівництво. Друга сфера складається із рослинництва, тваринництва, рибальства. А, третя сфера агропромислового комплексу містить наступні складові величини: харчова промисловість; холодильне, складське, спеціалізоване транспортне господарство; торговельні і інші підприємства та організації, що займаються доведенням кінцевого продукту до споживача, включаючи оптові ринки, роздрібну торгівлю і суспільне харчування. До кожної сфери варто також віднести відповідні галузі освіти, науки та підготовку кадрів. Агропромисловий комплекс являє собою багатогалузеву систему стратегічного управління діяльністю підприємств і виробничих об'єднань, в якій певна галузь виконує свою специфічну функцію. Агропромисловий комплекс відзначається складним характером виготовлюваної продукції й складною організацією господарювання та управління. Кожна із сфер галузей характеризується своїми особливостями планування і управління ходом виробничо-господарського процесу, але найбільш складними серед них із точки зору процесів управління та діагностики являються суб'єкти агропродовольчої сфери. Тому, удосконалення методології підсистеми інтегрованої економічної діагностики в функціонально розвинутих системах стратегічного управління діяльністю підприємств і виробничих об'єднань базувалося, на сам перед, на врахуванні наявних галузевих особливостей. А у зв'язку із тим, що в складі систем стратегічного управління діяльністю підприємств та виробничих об'єднань наявні ще й і суб'єкти агропродовольчої сфери, однією із вимог, яка

висувається до методології, була максимізація можливого врахування особливостей кожної з вказаних груп підприємств, ін.

Велику увагу при розробленні методології підсистеми економічної діагностики було приділено принципу комплексності за рахунок охоплення усіх сторін системи стратегічного управління діяльністю підприємств та виробничих об'єднань. З цією метою був заново розроблений і включений до методології ряд розділів підсистеми економічної діагностики при створенні та функціонуванні систем стратегічного

управління діяльністю підприємств і виробничих об'єднань. Зокрема, це відноситься до діагностики техніко-організаційного рівня процесу виробництва суб'єкта сфери, діагностики стану норм й нормативів, діагностики якісних характеристик готової продукції та роботи і деяким іншим розділам. Нижче наведена структурна схема методології ретроспективної (наступної) діагностики показників системи стратегічного управління діяльністю підприємств та виробничих об'єднань із урахуванням включення до неї нових економіко-аналітичних розділів (рис. 1).

Рис. 1. Структурна схема методології ретроспективної (наступної) економічної діагностики показників системи стратегічного управління діяльністю промислових підприємств та науково-виробничих об'єднань

Наведений перелік із 14 (чотирнадцяти) розділів методології дозволяє при її використанні на практиці провести всебічне й вичерпне відстеження і дослідження в функціонально розвинутих системах стратегічного управління діяльністю промислових підприємств та виробничих об'єднань, виявити потенційні резерви підвищення економічної ефективності виробничого процесу і отримати комплексну оцінку результатів господарської

діяльності.

Звісно, що при переході на більш низький рівень управління об'єктами діагностики та скороченні періодичності його проведення потрібна комплексність дослідження виробничо-господарської діяльності може бути забезпечена і меншою кількістю розділів, які включаються в методологію підсистеми інтегрованої економічної діагностики. Так, наприклад, методологія оперативної діагностики

роботи внутрішніх структурних підрозділів основного та допоміжного виробництва на суб'єкті сфери включає в себе тільки 6 (шість) розділів: діагностика забезпеченості виробництва робочою силою і її використання; діагностика забезпеченості виробництва матеріальними ресурсами та їх використання; діагностика забезпеченості виробництва основними засобами й їх використання; діагностика обсягу виробництва готової продукції; діагностика якості готової продукції і робіт; діагностика витрат на виробництво і собівартості продукції.

До того ж, комплексність методології підсистеми інтегрованої економічної діагностики була істотно підвищена за рахунок доробки та доповнення раніше існуючих традиційних розділів діагностики (діагностики обсягу виробництва і реалізації готової продукції, діагностики праці та заробітної плати, діагностики собівартості, діагностики фінансового стану підприємства і інше). У цьому зв'язку, наприклад, в методології діагностики обсягу виробництва та реалізації готової продукції була удосконалена традиційна методологія діагностики готової і реалізованої продукції. Особлива увага була звернена на оцінку обґрунтованості та напруженості планових завдань, і, головне, був розроблений ряд теоретико-методологічних положень із економічної діагностики основної номенклатури готової продукції, товарного випуску, недосконалих процесів виробництва та таке ін.

Ще одним напрямком удосконалення методології підсистеми економічної діагностики у системі стратегічного управління діяльністю підприємств і виробничих об'єднань, який підвищує його комплексність, стало подальше поглиблення факторної діагностики. Так, при діагностиці обсягу виробництва, продуктивності праці, собівартості, фонду заробітної плати й інших найважливіших якісних показників та характеристик системи стратегічного управління діяльністю підприємств і виробничих об'єднань в методології із цією ціллю було передбачено економіко-математичний апарат, який дозволяє встановити величину зміни вказаних показників під впливом факторів: а) пов'язаних із підвищенням технічного рівня виробничо-господарської діяльності (впровадженням прогресивної технології; автоматизацією та механізацією фізичної праці на допоміжних роботах; модернізацією оснащення, інструмента і інше); б) пов'язаних із покращенням організації виробничо-господарської діяльності та праці (зміною спеціалізації виробництва, яке не пов'язане із впровадженням нової техніки; укрупненням партії продукції; розвитком стандартизації і уніфікації; впровадженням заходів із наукової організації праці; скороченням втрат від браку; скороченням відхилень від нормальних умов праці й інше); в) пов'язаних із зміною структури виробництва готової продукції (зміною питомої ваги видів готової продукції із різною трудомісткістю; зміною питомої ваги кооперованих поставчань та інше). Для отримання об'єктивної оцінки наявних у системах стратегічного управління діяльністю підприємств і виробничих

об'єднань резервів підвищення ефективності виробничо-господарської діяльності в методології передбачена диференціація факторів на інтенсивні та екстенсивні, які залежать і не залежать від діяльності підприємств та інше.

ВИСНОВКИ

Удосконалення методології інтегрованої економічної діагностики при створенні й функціонуванні процесу виробництва за усіма розглянутими вище напрямками істотно полегшує вироблення у функціонально розвинених системах стратегічного управління діяльністю підприємств і виробничих об'єднань проектних рішень за підсистемою діагностики та значно підвищує їх ефективність і якість, внаслідок чого методологія представляє найважливіший забезпечуючий елемент підсистеми діагностики, який багато в чому визначає ідеологію підсистеми та характер проектних рішень за іншими такими, що її забезпечують елементами. Тому, розроблення, затвердження і передача теоретико-методологічних матеріалів з діагностики організаціям, які проектують у функціонально розвинутих системах стратегічного управління діяльністю підприємств та виробничих об'єднань підсистему діагностики, повинні передувати проведенню проектних робіт із інших видів забезпечення підсистеми. Серед перспектив подальших розвідок у даному напрямку особливою актуальністю відрізняються питання спрямовані на застосування універсальних методів створення підсистеми економічної діагностики в функціонально розвинутих системах стратегічного управління діяльністю підприємств і виробничих об'єднань, підготовку кадрів фахівців, які забезпечують систематичний контроль та цілий ряд інших важливих складових, вирішення яких виступає не менш необхідним ін.

Список використаних джерел

1. Вартанов, А.С. Экономическая диагностика деятельности предприятия: организация и методология / Александр Степанович Вартанов. - Москва: Финансы и статистика, 1991. - 78, [2]с.; 20 см.; ISBN 5-279-00559-2.
2. Крепкий, Л.М. Экономическая диагностика предприятия: [методология, методика, организация, диагнозы, пути совершенствования] / Лазарь Моисеевич Крепкий. - Москва: Экономика, 2006 (М.: «Центральная типография» 12 МО РФ). - 214, [1] с.: илл., табл.; 20 см.; ISBN 5-282-02564-7.
3. Соловьева, С.Н. Развитие методологии и инструментария системы диагностики стоимостно-ориентированного управления предприятием: автореф. дис. ... доктора экономических наук: 05.25.07 / Светлана Николаевна Соловьева; [Место защиты: Ур. гос. техн. ун-т]. - Екатеринбург, 2007. - 50 с.
4. Терещенко, Н.Н. Экономическая диагностика развития рынка потребительских товаров: теория, методология, практика: диссертация ... доктора экономических наук: 08.00.05 / Наталья Николаевна Терещенко; [Место защиты: Сиб. гос. ун-т потреб. кооп.]. - Красноярск, 2009. - 427 с.: ил.

5. Толпегина, О.А. Методология формирования комплексной экономической диагностики [Текст]: монография / Ольга Акимовна Толпегина; Московский универ-т им. С.Ю. Витте.- Москва: Московский ун-т имени С. Ю. Витте, 2014. - 167 с.: илл., табл.; 21 см.; ISBN 978-5-9580-0158-3.
6. Алпатов, Е.А. Математические методы в диагностике экономического состояния предприятия: диссер. ... к. э.н.: 08.00.13 / Екатерина Александровна Алпатов; [Место защиты: Оренбург. гос. ун-т].- Ростов на Дону, 2013.- 193с.
7. Гришина, Е.С. Оценка человеческих ресурсов как инструмент диагностики конкурентоспособности региона: диссертация ... кандидата экономических наук: 08.00.05 / Елизавета Сергеевна Гришина; [Место защиты: Финансовый ун-т при Правительстве РФ]. - Москва, 2013.- 150с.: ил.
8. Иванов, Л.Н. Анализ стратегических решений (эвристика) [Текст] / Лев Николаевич Иванов. - Москва: РИОР, 2010. - 176 с.: иллюстр., таблиц.; 21 см.
9. Выборова, Е.Н. Комплексная диагностика экономического состояния организаций розничной торговли: теория, методология, практика: диссертация ... доктора экономических наук: 08.00.05 / Елена Николаевна Выборова; [Место защиты: Сиб. универ-т потреб. кооп.].- Новосибирск, 2010. - 357с.: ил.
10. Горин, Д.С. Антикризисное управление машиностроительными предприятиями как инструмент обеспечения устойчивого развития национальной экономики: диссертация ... кандидата экономических наук: 08.00.05 / Денис Станиславович Горин; [Место защиты: Московский государ. университет приборостроения и информатики]. - Москва, 2012. - 159 с.: ил.
11. Шарыбар, С.В. Механизм обеспечения сбалансированного развития социально-эколого-экономического потенциала сельскохозяйственного предприятия [Текст]: [монография] / С.В. Шарыбар; Федеральное гос. бюджетное образовательное учреждение Новосибирский гос. аграрный ун-т. - Новосибирск: НГАУ, 2012. - 202с.: таблиц.; 21 см.; ISBN 978-5-94477-113-1.

ГРИНЬ

Ольга Григорівна
karal22@mail.ru

УДК 656.7:061.5:334.716(045)

ЕКОНОМІЧНИЙ ПІДХІД ДО АНАЛІЗУ УПРАВЛІННЯ ВИТРАТАМИ В
ПРОЦЕСІ УПЕРЕДЖЕННЯ БАНКРУТСТВА АВІАТРАНСПОРТНИХ
ПІДПРИЄМСТВECONOMIC APPROACH TO ANALYSIS OF MANAGEMENT COSTS DURING
BANKRUPTCY BIAS AIR ENTERPRISEстарший викладач,
Національний авіа-
ційний університет

У статті проаналізовано основні підходи до аналізу управління витратами в процесі банкрутства авіатранспортних підприємств. Дано загальне визначення управлінню витратами в упередженні банкрутства підприємств авіаційного транспорту. Удосконалили управління фінансовими ресурсами авіатранспортних підприємств, як один із головних чинників підвищення ефективності операційної діяльності, від чого залежить поліпшення позиції авіатранспортних підприємств в конкурентній боротьбі, його стабільне функціонування та динамічний розвиток і уникнення банкрутства.

В статье проанализированы основные подходы к анализу управления затратами в процессе банкротства авиатранспортных предприятий. Дано общее определение управлению затратами в предупреждении банкротства предприятий авиационного транспорта. Усовершенствовали управления финансовыми ресурсами авиатранспортных предприятий, как один из главных факторов повышения эффективности операционной деятельности, от чего зависит улучшение позиции авиатранспортных предприятий в конкурентной борьбе, его стабильное функционирование и динамичное развитие и избежат банкрутства/

In the article the main approaches to the analysis of cost management in the bankruptcy of air companies are analyzed. The general definitions of administration costs in bankruptcy bias of air transport are given. Financial management of air transport enterprises as one of the main factors increasing the efficiency of operations, which determines the position of improving air transport companies in competition, its stable functioning and dynamic development and avoid bankruptcy are improved.

Ключові слова. Авіакомпанія, авіатранспортні підприємства, банкрутство, витрати

Ключевые слова. Авиаккомпания, авиатранспортные предприятия, банкротство, расходы

Keywords. Airlines, air transport enterprises, bankruptcy, costs

ВСТУП

Проблема банкрутства суб'єктів господарювання в Україні з кожним роком стає все більш актуальною для вітчизняної практики через глибоку структурну кризу, яка охопила не тільки економіку нашої країни, а й сколихнула та порушила фінансову стабільність у всьому світі. Дана ситуація має негативний фінансово-економічний, політичний та соціальний вплив на ситуацію в нашій країні, тому необхідність аналізувати витратам для запобігання банкрутства авіатранспортних підприємств є актуальним.

Вагомий внесок у розроблення теоретичних та методичних положень щодо процесу запобігання банкрутству через управління витратами зробили такі вітчизняні та зарубіжні вчені: Є. Андрущак, Е. Альтман, О. Ареф'єва, Г. Астапова, І. Бланк, С. Бойко, В. Загоруйко, Н. Касьянова, В. Коба, М. Колісник, В. Корінько, О. Кузьмін, Ю. Кулаєв, В. Матвеев, С. Подреза, В. Прохорова, М. Пушкар,

С. Сажієнко, Л. Ситник, Є. Сич, О. Терещенко, В. Ткаченко, О. Харчишина, Г. Юн, Ф. Ярошенко та інші. У роботах цих авторів розкрито сутність і значення процесів запобігання банкрутству для розвитку ринкової економіки, проаналізовано та класифіковано причини банкрутства, сформовано методичні підходи щодо оцінювання ймовірності банкрутств підприємств, а також щодо застосування заходів запобігання банкрутству тощо. Також вченими проведено дослідження теоретичних та практичних аспектів діагностики банкрутства, його запобігання, обліку та характеристики витрат як факторів утворення загрози банкрутства, зокрема, класифікації витрат, проведення аудиту витрат, ефективності управління витратами в різних галузях економіки. Проте існує невіршене наукове завдання – відсутність ефективного підходу до аналізу упередження банкрутства на основі управління витратами авіатранспортних підприємств.

МЕТА РОБОТИ полягає у дослідженні особливостей економічного підходу до аналізу управління витратами в процесі упередження банкрутства авіатранспортних підприємств.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Методологічною та інформаційною основою роботи є наукові праці, матеріали періодичних видань, ресурси Internet, нормативно-правові акти.

При проведенні дослідження використано методи структурно-логічного аналізу та синтезу, логічного узагальнення, порівняльного співставлення, монографічний та графоаналітичний методи.

РЕЗУЛЬТАТИ

Несприятливі зміни у зовнішньому та внутрішньому середовищі авіакомпаній України утворюють загрозу їх збитковості та подальшого банкрутства. Серед різноманітних методів та засобів протидії загрози банкрутства особливе місце займає організація та розвиток диверсифікації операційної діяльності на ринку авіаційних послуг. Диверсифікацію операційної діяльності зумовлено необхідністю здійснення заходів протидії банкрутству авіакомпаній через підвищення рентабельності та управління їх витратами.

Управління витратами в процесі упередження банкрутства авіатранспортних підприємств здійснюється для виконання ним наступних функцій: функція збалансованості ресурсів; функція корисності використання виробничих потужностей.

Управління експлуатаційними витратами в упередженні банкрутства підприємств авіаційного транспорту – це процес, що забезпечує корисне застосування потужностей підприємства шляхом обліку, аналізу, планування, прогнозування та контроль величини витрат.

Прийняття рішення відносно корисного використання потужностей в умовах авіатранспортних підприємств ґрунтується на використанні таких типів стратегій акумулювання коштів, які можуть мати внутрішню і зовнішню орієнтацію:

1. Використання власних коштів для розширення своєї ринкової ніші. Така стратегія використовується великими та вузькоспеціалізованими авіатранспортними підприємствами, які працюють на нестійких ринках. Стратегія в цілому є малоприбутковою.

2. Об'єднання фінансових ресурсів середніх та великих авіатранспортних підприємств для реалізації проектів захоплення нових ринків.

3. Використання всіх доступних джерел фінансування (позики, випуск акцій, створення консорціумів тощо) для формуванню та реалізації перспективних інноваційних програм малих та середніх авіатранспортних підприємств. Стратегія є досить ризикованою, але високоприбутковою.

4. Залучення донорських коштів великих авіатранспортних підприємств в рамках вертикальної інтеграції з ними.

5. Перехресне фінансування (підрозділи, які генерують фінансові кошти, діляться з тими, у кого їх не вистачає).

Зовнішня орієнтація передбачає опору на позикові кошти (облігаційні позики та банківські кредити), а

внутрішня – на власні (статутний капітал та прибуток).

Стратегія фінансування визначає оптимальне співвідношення внутрішніх і зовнішніх джерел залучення фінансових коштів; ціну, яку авіатранспортне підприємство може заплатити за них; способи розподілу та перерозподілу фінансових ресурсів між підрозділами авіатранспортних підприємств.

Усе вище назначене дає підстави стверджувати, що формування, управління та регулювання фінансовими ресурсами – складна справа, яка потребує від усіх служб та керівників підприємств здійснення складних і трудомістких розрахунків, прийняття управлінських рішень щодо здійснення перетворень та оптимізації діяльності підприємства.

Отже, удосконалення управління фінансовими ресурсами авіатранспортних підприємств слід розглядати як один із головних чинників підвищення ефективності операційної діяльності. Від цього залежить поліпшення позиції авіатранспортних підприємств в конкурентній боротьбі, його стабільне функціонування та динамічний розвиток.

У сучасних умовах значно скорочуються обсяги фінансових ресурсів, які надходять від галузевих структур, бюджетних субсидій від органів державної влади. Збільшується значення прибутку, амортизаційних відрахувань, позичкових та інвестиційних коштів у формуванні фінансових ресурсів авіатранспортних підприємств. Важливе місце в джерелах фінансових ресурсів, особливо корпоративних авіатранспортних підприємств набувають залучення пайових та інших внесків фізичних та юридичних осіб, членів трудового колективу. Усе це змушує керівництво авіатранспортних підприємств виявляти ініціативу та винахідливість, нести повну матеріальну та корпоративну соціальну відповідальність.

Важливе місце при формуванні корпоративної стратегії авіатранспортних підприємств у напрямі залучення фінансових ресурсів має визначення оптимальної структури їх джерел. Підвищення питомої ваги власних засобів позитивно впливає на господарську діяльність. Висока питома вага залучених засобів ускладнює фінансово-господарську діяльність та потребує додаткових витрат. Тому в кожному окремому випадку проводиться глибокий аналіз необхідності та обґрунтованості залучення додаткових ресурсів.

Структура оборотного капіталу більшості досліджених авіатранспортних підприємств та дані про забезпеченість потреб операційної діяльності власними коштами, вказують на домінуючі позиції власного капіталу у загальній величині ресурсів і на задовільне значення коефіцієнту автономії. Наявність або недолік оборотного капіталу для фінансування діяльності та розвитку авіапідприємств не вказує на корисне використання усіх потужностей і не виключає необхідності розширення фінансово-господарської діяльності авіакомпаній, тобто диверсифікації. Проаналізувавши показники рентабельності не прослідковується стійка тенденція зростання їх прибутку. Факторами збільшення

прибутку виступає зростання доходів від операційної та неопераційної (фінансової та інвестиційної) діяльності авіакомпаній.

Доходи від фінансової та іншої фінансової діяльності є відсутніми у чотирьох із семи авіакомпаній. Питома вага вказаних доходів у порівнянні з операційними доходами є незначною (табл. 1). Фінансові, тобто емісійні доходи взагалі не

утворювалися, оскільки авіатранспортні підприємства не здійснювали емісійної діяльності. Фактично доходи від іншої фінансової діяльності підприємств утворюються внаслідок здійснення фінансових операцій, що не пов'язані із використанням авіатранспортних підприємств свого корпоративного статусу.

Таблиця 1

Структура доходів авіакомпаній від їх економічної діяльності у 2012-2015рр., (%)

Авіакомпанії	Частка у загальній величині доходів, %			
	Доходів від участі у капіталі	Фінансових та інших доходів	Операційних доходів	
			Загалом	У тому числі за рахунок диверсифікації операційної діяльності (надання додаткових авіаційних послуг)
Авіакомпанія «Аеро-Чартер»	4	0	96	0
Авіакомпанія «ЮТейр-Україна» (з 2015 «Азур Еір Україна»)	9	0	91	0
Українська авіакомпанія „Аеростар”	11	0	89	0
Авіакомпанія «Мотор Січ»	18	12	70	0
Авіакомпанія «ЯнЕйр»	7	0	93	0
ВАТ "Авіаційна компанія “Дніпроавіа”	5	5	90	0
МАУ	14	10	76	0

Доходи від участі в капіталі утворюються внаслідок інвестиційної діяльності авіакомпаній. Незначні величини часток доходів від інвестиційної діяльності вказують на невикористання авіатранспортними підприємствами можливостей корпоративного інвестування. Таким чином, авіатранспортні підприємства обмежують можливості приросту прибутку на вкладений капітал.

Частка операційних доходів є значною. Проте, частка доходів, що отримані від надання додаткових

авіаційних послуг є відсутньою. Це вказує на не диверсифікованість операційної діяльності авіакомпаній – на не надання ними додаткових авіапослуг.

З даних табл. 2 видно, що при відсутності операційних доходів від надання додаткових послуг у авіатранспортних підприємств дуже значною є частка витрат, які пов'язані із утриманням та обслуговуванням транспортних засобів, що корисно не використовуються, а простоюють.

Таблиця 2

Структура витрат авіакомпаній за видами економічної діяльності у 2012-2015рр., (%)

Авіакомпанії	Витрати від операційної діяльності				Витрати від іншої (не операційної) діяльності	
	Віднесені на собівартість		Операційні витрати		Фінансові витрати	Інвестиційні витрати
	Усього	У тому числі, пов'язані із утриманням та обслуговуванням повітряних транспортних засобів, які тривалий час не використовуються	Усього	У тому числі, пов'язані із утриманням та обслуговуванням повітряних транспортних засобів, які тривалий час не використовуються		
1	2	3	4	5	6	7
Авіакомпанія «Аеро-Чартер»	79	35	11	6	8	3

Продовження таблиці 2

1	2	3	4	5	6	7
Авіакомпанія «ЮТейр-Україна» (з 2015 «Азур Еір Україна»)	81	38	10	5	9	3
Українська авіакомпанія „Аеростар”	76	25	12	3	10	2
Авіакомпанія «Мотор Січ»	78	19	10	4	7	4
Авіакомпанія «ЯнЕйр»	77	21	13	3	8	2
ВАТ "Авіаційна компанія „Дніпроавіа”	82	23	9	3	5	5
МАУ	79	34	10	7	17	4

Окрім того, при відсутності фінансових доходів у авіатранспортних підприємств дуже значною є частка фінансових витрат, які пов'язані із використанням короткострокових і довгострокових кредитів банків. Позикові засоби у вигляді кредитів використовуються більш ефективно, ніж власні засоби, що авансовані в основні фонди.

У структурі прямих експлуатаційних витрат авіакомпаній домінують витрати, що пов'язані із

придбанням авіа-ПММ, інші та амортизаційні витрати. Найбільша питома вага у складі непрямих витрат припадає на інші непрямі витрати (табл. 3). Значні показники частки інших витрат в структурі експлуатаційних витрат пов'язані із наявністю у розпорядженні авіакомпаній повітряних транспортних засобів, які тривалий час не використовуються для надання авіаційних послуг, але потребують витрат з утримання та обслуговування.

Таблиця 3

Структура експлуатаційних витрат авіакомпаній у 2012-2015рр., (%)

Авіакомпанії	Частка у загальній величині експлуатаційних витрат, %								
	прямих						непрямих		
	Авіа-ПММ	Амортизація	Заробітна платня льотного складу	Харчування	Обслуговування пасажирів у польоті	Інші	Заробітна платня ІДС	Заробітна платня наземних працівників	Інші
Авіакомпанія «Аеро-Чартер»	19	12	11	6	6	15	7	8	16
Авіакомпанія «ЮТейр-Україна» (з 2015 «Азур Еір Україна»)	21	10	10	5	4	16	10	7	17
Українська авіакомпанія „Аеростар”	19	9	9	5	5	17	9	8	19
Авіакомпанія «Мотор Січ»	19	9	8	4	4	18	10	9	19
Авіакомпанія «ЯнЕйр»	20	8	9	4	4	16	13	9	17
ВАТ "Авіаційна компанія „Дніпроавіа”	19	8	8	5	5	16	12	9	18
МАУ	22	13	11	8	6	11	6	6	17

Мова йде про об'єкти - гвинтокрили, малої авіації, які виступають частинами майнових комплексів авіакомпаній, в їх операційній діяльності активно не використовуються, але вимагають витрат на утримання та обслуговування. В результаті

утворюється ситуація перебільшення суми експлуатаційних витрат над операційними доходами, які нерегулярно отримують від використання зазначених транспортних засобів.

Таблиця 4

Структура експлуатаційних витрат авіакомпаній, пов'язаних із експлуатацією повітряних транспортних засобів, які тривалий час не використовуються, у 2012-2015рр., (%)

Авіакомпанії	Частка у загальній величині експлуатаційних витрат, %		
	Витрати з технічного обслуговування повітряних транспортних засобів, які тривалий час не використовуються	Витрати з утримання повітряних транспортних засобів, які тривалий час не використовуються	Інші витрати, пов'язаних із експлуатацією повітряних транспортних засобів, які тривалий час не використовуються
Авіакомпанія «Аеро-Чартер»	14	60	26
Авіакомпанія «ЮТейр-Україна» (з 2015 «Азур Еір Україна»)	19	56	25
Українська авіакомпанія „Аеростар”	13	66	21
Авіакомпанія «Мотор Січ»	19	61	20
Авіакомпанія «ЯнЕйр»	17	70	13
ВАТ "Авіаційна компанія „Дніпроавіа”	15	65	20
МАУ	20	60	20

За економічною результативністю використання вказаних транспортних засобів є збитковим для авіакомпаній, оскільки сприяє збільшенню витрат, може виступити фактором загальної збитковості операційної діяльності і, як наслідок, створити загрозу банкрутства авіакомпаній. Не вирішується створена складна ситуація ініціативами керівництва відносно продажу транспортних засобів, які активно не використовуються, оскільки утворюються тільки додаткові збутові витрати при відсутніх результатах продажу.

Дані про структуру експлуатаційних витрат, пов'язаних із експлуатацією повітряних транспортних засобів, які тривалий час не використовуються авіакомпаніями для надання авіаційних послуг, наведено у таблиці 4. Представлена інформація свідчить про домінуючі позиції витрат з утримання повітряних транспортних засобів, які тривалий час не використовуються в операційній діяльності авіакомпаній. Наведені у табл. 1–4 аналітичні дані вказують на відсутність в авіакомпаніях умов ефективного управління витратами та на необхідність корисного використання існуючих потужностей.

Для забезпечення рентабельності, запобігання збитковості і загрози банкрутства авіакомпанії застосовують екстенсивні методи абсолютної мінімізації витрат. Так, за останні роки (2012-2015рр.) при постійному скороченні адміністративних витрат інших операційних витрат, собівартості реалізованої продукції авіакомпаній вдалось наблизитись до

оптимального рівня чистого прибутку, який складає в середньому по авіакомпаніях 9%.

За підсумками 2015 р. 20-ка найбільших українських авіакомпаній отримала 22,8 млрд. грн. доходу і 104,5 млн. грн. чистого прибутку.

Про це свідчать дані дослідження "Alliance Capital Management".

Перше місце по прибутковості зайняли Міжнародні Авіалінії України (МАУ) із чистим доходом 13 млн грн. Компанія перевезла 4,9 млн пасажирів, показавши зростання в 26% у порівнянні з минулим роком. На її частку припадає 77% всіх мандрівників, перевезених вітчизняними авіаперевізниками.

На другому місці розташувалось ДП "Антонов", якому належать "Авіалінії Антонова". Підприємство закінчило 2015 рік із доходом 3,6 млн грн. Воно спеціалізується на міжнародних вантажних перевезеннях. Компанії належить близько 35% світового ринку транспортування негабаритних і надважких вантажів.

Замикає трійку лідерів компанія "Роза Вітрів" ("Wind rose"), що виконує чартерні рейси. Її дохід становив 1,98 млн грн.

ТОП-20 найприбутковіших авіакомпаній виглядає так (за показниками чистого доходу за 2015 р.): Міжнародні Авіалінії України (МАУ); ДП "Антонов" ("Авіалінії Антонова"); "Роза Вітрів" ("Wind rose"); "Українські вертольоти"; "Азур Еір Юкрейн" ("Azur Air Ukraine"); УРГА; "Дніпроавіа"; "Віз Ейр Юкрейн" ("Wizz Air Ukraine"); "Атласджет Юкрейн" ("Atlasjet

Ukraine"); Українсько-середземноморські авіалінії ("UM Air"); "Дарт"; "Ян Еір" ("Yan Air"); "Аерохендлінг"; "Кавок Еір" ("Cavok Air"); "Авіалінії Харкова"; "ЦМПТ-Авіа"; Державне авіаційне підприємство "Україна"; Авіаційно-транспортне агентство "Крунк"; Українська авіаційна компанія "Аеростар"; Авіакомпанія "Браво" ("Bravo Airway").

В цілому, згідно з даними "Alliance Capital Management", у 2015 р. авіакомпанії скоротили пасажирські перевезення до 6,3 млн осіб (на 2,7%).

Зростання обсягів перевезень відзначається тільки в авіакомпанії МАУ – на 28,2%. Пасажирські перевезення авіакомпанії "Азур Еір Україна" скоротилися, у порівнянні із 2014 роком, на 12,2%, "Дніпроавіа" – на 13,5%, "Роза вітрів" – на 54,9%.

Провівши аналіз витрат можна зробити висновок, що в усі роки найбільшу частку за розміром витрати склали собівартість реалізованої продукції. На другому місці знаходиться податок на додану вартість, на третьому – інші операційні витрати. Решта витрат не є настільки вагомими в загальній структурі витрат компанії.

Тож здійснивши аналіз виробничо-господарської та фінансової діяльності авіакомпаній можемо зробити висновок, що складне економічне становище, яке склалося в період 2014-2016рр на території України, звичайно вплинуло на діяльність авіакомпаній і виразилось у зменшенні об'ємів як вантажних, так і пасажирських перевезень.

ВИСНОВКИ

Зміни зовнішнього середовища й постійне посилення конкуренції потребують розвитку інноваційної діяльності авіакомпаній та вимагають від них укріплення їх позицій на ринку. Здійснивши паралельно аналіз сучасного стану розвитку додаткових послуг авіації та її значимості в Україні

можемо зробити висновок, що управління витратами в процесі упередження банкрутства авіатransпортних підприємств за рахунок корисного використання повітряних суден та їх диверсифікація є досить актуальною для конкурентоспроможності авіакомпаній. Впровадження додаткових послуг у діяльність авіакомпаній допомогло б їм укріпляти свої позиції на ринку та в водночас забезпечити стратегічний успіх авіапідприємств, стійкість до банкрутства та стабільність їх розвитку.

Список використаних джерел

1. Астапова Г.В. Оцінювання кредитоспроможності авіапідприємств-позичальників у процесі їх корпоративної взаємодії із комерційними банками // Вісник Національного авіаційного університету. – 2013. – Т. 55. – №. 2. – С. 246-250.

2. Астапова Г.В., Гринь О.Г. Санація на основі управління витратами в упередженні банкрутства авіатransпортних підприємств // Стратегія розвитку України (економіка, соціологія, право). – 2014. – №. 3. – С. 10-15.

3. Ареф'єва О.В., Мягких І.М. Критерії вибору пріоритетних напрямів розвитку авіатransпортних підприємств // Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Економічні науки. – 2013. – №. 24. – С. 3-8.

4. Геєць І.О., Слюсаренко Ю.С. Оцінка та стратегічні напрямки розвитку авіабудування України // Стратегія розвитку України. Економіка, соціологія, право. – 2014. – №. 1.

5. Гринь О.Г. Аналіз сучасного стану санації та її вагомості в Україні // Формування ринкових відносин в Україні. – 2012. – №. 5 (1). – С. 108-112.

6. <http://znaj.ua/news/economics/65634/aki-ukrayinski-aviakompaniyi-viyavilisya-najbagatshimi.html>

МЕЛЬНИК

Ольга Григорівна
olia_melnyk@ukr.net

УДК 658:336.77

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ З
ДІАГНОСТИКИ КРЕДИТО-
СПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ:
ВІТЧИЗНЯНИЙ ТА МІЖНАРОДНИЙ
ВИМІРИ¹

АДАМІВ

Марта Євгенівна
marta_adamiv@i.uaMETHODICAL RECOMMENDATIONS ON
DIAGNOSTICS OF ENTERPRISES'
CREDITWORTHINESS: NATIONAL AND
INTERNATIONAL DIMENSIONSд.е.н., професор, завідувач
кафедри, Національний уні-
верситет «Львівська полі-
техніка», Навчально-науко-
вий інститут економіки і
менеджменту, кафедра
зовнішньоекономічної та
митної діяльностік.е.н., асистент, націо-
нальний університет «Львів-
ська політехніка», Навчаль-
но-науковий інститут еконо-
міки і менеджменту, кафед-
ра зовнішньоекономічної та
митної діяльності

У статті обґрунтовано ключові проблеми вітчизняної нормативно-методичної бази для ідентифікації класу позичальника в умовах європейської інтеграції. Модифіковано методичні рекомендації з діагностики кредитоспроможності підприємств на основі гармонізації та уніфікації індикаторно-критеріального та ідентифікаційно-інтерпретаційного забезпечення, котрі рекомендуються для використання Національним банком України у цілях удосконалення чинної нормативно-правової бази.

В статье обоснованы ключевые проблемы отечественной нормативно-методической базы для идентификации класса заемщика в условиях европейской интеграции. Модифицированы методические рекомендации по диагностике кредитоспособности предприятий на основе гармонизации и унификации индикаторно-критериального и идентификационно-интерпретационного обеспечения, которые рекомендуются для использования Национальным банком Украины в целях совершенствования действующей нормативно-правовой базы.

In the article the key problems of the national normative and methodical basis for identifying the borrower class in terms of European integration are grounded. The methodical recommendations on diagnostics of enterprises' creditworthiness based on the harmonization and unification of the indicated and criteria, interpretational and identification provision, which are recommended for use by the National Bank of Ukraine for the purpose of improving the existing normative and legal framework, are modified.

Ключові слова: діагностика, кредитоспроможність, позичальник, клас позичальника, кредитний рейтинг, рейтингова шкала

Ключевые слова: диагностика, кредитоспособность, заемщик, класс заемщика, кредитный рейтинг, рейтинговая шкала

Keywords: diagnostics, creditworthiness of borrower, class of borrower, credit rating, rating scale

1. Публікація містить результати досліджень, проведених за грантом Президента України за конкурсним проектом Ф 66 Державного фонду фундаментальних досліджень

ВСТУП

Невід'ємним атрибутом успішної європейської інтеграції України має стати розвинена національна економіка, що характеризуватиметься потужним конкурентоспроможним бізнес-арсеналом на внутрішньому та міжнародному ринках. Таким чином, на сучасному етапі магістральним завданням представників усіх рівнів національної економіки є активний пошук та імплементація інструментів відновлення діяльності, налагодження стабільного функціонування та забезпечення прогресивного поступу вітчизняних бізнес-структур. В умовах критичного дефіциту власних фінансових ресурсів у діяльності значної частини господарюючих суб'єктів

вирішення означеного завдання вбачається у використанні механізмів зовнішнього фінансування. При цьому одним із найбільш реалістичних та оперативних інструментів у цій сфері є одержання кредитних коштів у банках або інших фінансово-кредитних установах. Доступ до кредитного фінансування визначається за рівнем кредитоспроможності позичальника, котрий встановлюється на підставі обґрунтованого діагностування різних параметрів фінансового стану підприємства, його кредитного забезпечення, кредитної історії та інших пріоритетних аспектів.

Варто зазначити, що європейська інтеграція України іманентно вимагає перетворень у діяльності суб'єктів усіх сфер національної економіки, котрі

найпершим чином повинні бути пов'язані із врахуванням відповідного кращого зарубіжного досвіду та гармонізацією із визнаними міжнародними стандартами. Не винятком є і фінансово-кредитна сфера, що повинна репрезентувати об'єктивну, «прозору» та обґрунтовану методологічну, індикаторну та критеріальну базу для діагностики кредитоспроможності, котра відповідатиме загальноприйнятим міжнародним вимогам. Саме таке уніфіковане діагностичне забезпечення сформує неупереджені підстави для одержання кредитних ресурсів і таким чином розширить кредитні можливості вітчизняних позичальників, а також змодельює пріоритетні параметри функціонування бізнес-структур, які котуються у європейському просторі іноземними партнерами при оцінюванні привабливості контрагента та прийнятті рішення про співпрацю.

МЕТА РОБОТИ полягає у ґрунтовному дослідженні та аналогізації міжнародного і вітчизняного досвіду діагностики кредитоспроможності підприємств задля розроблення гармонізованих та уніфікованих методичних рекомендацій щодо ідентифікації класу позичальника в умовах європейської інтеграції України.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Теоретичною базою для проведення дослідження стали методологічні положення провідних міжнародних кредитно-рейтингових агентств Moody's, Standard & Poors, Fitch Rating [1-6] у сфері рейтингової діагностики кредитоспроможності бізнес-структур, методики вітчизняних та зарубіжних банків щодо ідентифікації класів позичальників [7], національна спеціалізована нормативно-правова база [1-6]. Для одержання результатів роботи було використано такі загальнонаукові методи дослідження: теоретичного узагальнення – для систематизації та виокремлення ключових векторів діагностування кредитоспроможності підприємств; порівняння – для аналогізації вітчизняного та міжнародного досвіду ідентифікації класів позичальників; матричний метод – для побудови матриці узгодження класів позичальників та інші.

РЕЗУЛЬТАТИ

Результати вивчення міжнародної та зокрема європейської кредитної практики свідчать про те, що провідні гравці кредитних ринків при визначенні кредитоспроможності позичальників в основному орієнтуються на діагностичні результати визнаних міжнародних кредитно-рейтингових агентств, зокрема таких як Moody's, Standard & Poors, Fitch Rating [1; 3; 5]. Варто зазначити, що міжнародні кредитно-рейтингові системи, як правило, ґрунтуються на використанні стандартизованих методик діагностики кредитоспроможності позичальника, які відрізняються набором кількісним та якісних індикаторів, їх вагомостю та критеріальним забезпеченням, для визначення його кредитного рейтингу із застосуванням спеціальної рейтингової шкали.

На підставі вивчення практик провідних міжнародних кредитно-рейтингових агентств

Moody's, Standard & Poors, Fitch Rating у сфері діагностики кредитоспроможності можна стверджувати про те, що їхні методології концептуально є схожими за багатьма параметрами оцінювання, однак певною мірою відрізняються діагностичними технологіями, індикаторно-критеріальним та інтерпретаційно-ідентифікаційним забезпеченням, рейтинговими шкалами оцінювання, тощо. Результати ретельного дослідження досвіду зазначених установ у сфері діагностики кредитоспроможності дають змогу стверджувати про те, що пріоритетними діагностичними векторами у міжнародній практиці є [1-6]: прибутковість, ліквідність, фінансова автономія, ділова активність, диверсифікація діяльності за товарним, географічним, постачальницьким аспектами, ринкова позиція, конкурентоспроможність, фінансовий, корпоративний менеджмент та ризик-менеджмент, кредитна історія та кредитне забезпечення позичальника, тощо. При цьому слід зазначити, що у досліджуваних методологіях також має місце оцінювання різноманітних державних та галузевих ризиків функціонування підприємницьких структур.

Результати порівняння вітчизняної нормативно-методичної бази діагностики кредитоспроможності позичальників, методик національних фінансово-кредитних установ із кращим міжнародним досвідом у цій сфері [1-10] дають підстави стверджувати про наявність розбіжностей за окремими діагностичними параметрами, що стосуються головним чином невідповідностей щодо методологічного, індикаторного та інтерпретаційно-ідентифікаційного забезпечення. Зокрема, мова йде про обмежене коло показників, що не охоплюють усі пріоритетні сфери для адекватного оцінювання кредитоспроможності вітчизняних позичальників, неадекватність константного впродовж декількох років діагностичного апарату (дискримінантних моделей) в умовах високодинамічного середовища функціонування, невідповідність національних та міжнародних рейтингових шкал оцінювання для ідентифікації класу позичальника та їх інтерпретаційного забезпечення, тощо. З огляду на усе вищевикладене виникає необхідність у розробленні гармонізованої із міжнародними стандартами та уніфікованої методологічної, індикаторно-критеріальної та ідентифікаційно-інтерпретаційної бази діагностики кредитоспроможності бізнес-структур України.

Узагальнивши результати дослідження міжнародного досвіду діагностики кредитоспроможності підприємств, вітчизняного нормативно-правового забезпечення та методичної документації національних та зарубіжних фінансово-кредитних установ щодо оцінювання кредитоспроможності юридичних осіб, було виокремлено такі пріоритетні діагностичні сфери для українських позичальників [1-10]:

- фінансовий стан у розрізі рентабельності, ліквідності, фінансової незалежності та ділової активності;
- кредитне забезпечення у контексті усіх засобів, які можуть використовуватись як застава під кредит,

та надходжень грошових коштів, що спрямовуватимуться на погашення основної суми кредиту і здійснення виплат, пов'язаних із його обслуговуванням;

- кредитна історія, котра репрезентує особливості ретроспективних та поточних кредитних взаємовідносин позичальника із банком, який надає кредит, та іншими фінансово-кредитними організаціями;

- ринково-корпоративна позиція підприємства, що демонструє його ефективність функціонування на конкретному ринку у розрізі наявної ринкової ніші, конкурентоспроможності, диверсифікації діяльності, ринкової ціни майна, а також концентрованості власності.

У табл. 1 наведено відображено згрупований за вищевикремленими сферами перелік індикаторів для діагностики кредитоспроможності підприємств та їх критеріальне забезпечення. Варто зауважити, що було свідомо не враховано макроекономічні та мезоекономічні індикатори функціонування підприємств з огляду на монодержавний характер призначення запропонованих методичних рекомендацій щодо діагностики кредитоспроможності вітчизняних позичальників. Своєю чергою, галузевий аспект функціонування українських бізнес-структур відображений у критеріальному забезпеченні діагностики їх кредитоспроможності.

Таблиця 1

Уніфікована індикаторно-критеріальна база діагностики кредитоспроможності підприємств

Індикатори	Формули обчислення	Нормативно-критеріальні значення	Ідентифікація відповідності фактичних значень індикаторів нормативно-критеріальним значенням	
			1 – відповідає критеріям	0 – не відповідає критеріям
1	2	4	5	6
I. ІНДИКАТОРИ ФІНАНСОВОГО СТАНУ				
1. Індикатори ліквідності				
1.1. Коефіцієнт рентабельності капіталу (активів)	Чистий прибуток / Середньорічні активи підприємства	>0, збільшення, ≥ галузевого показника		
1.2. Коефіцієнт рентабельності власного капіталу	Чистий прибуток / Середньорічний власний капітал	>0, збільшення, ≥ галузевого показника		
1.3. Коефіцієнт рентабельності реалізації продукції	Прибуток від операційної діяльності / Чиста виручка від реалізації	>0, збільшення, ≥ галузевого показника		
2. Індикатори ліквідності				
2.1 Коефіцієнт загальної ліквідності (коефіцієнт покриття поточний)	Оборотні активи / Поточні зобов'язання	[1,0 – 2,0]		
2.2. Коефіцієнт абсолютної ліквідності (миттєвої платоспроможності)	(Грошові кошти та їх еквіваленти + Поточні фінансові інвестиції) / Поточні зобов'язання	[0,2 – 0,35]		
3. Індикатори фінансової незалежності				
3.1. Коефіцієнт автономії	Власний капітал / Валюта балансу	[0,5-0,8)		
3.2. Коефіцієнт фінансового левериджу	Власний капітал / (Довгострокові + Поточні зобов'язання)	[1,0 – 2,0)		
3.3. Коефіцієнт Бівера	(Чистий прибуток + Амортизація) / (Довгострокові зобов'язання + Поточні зобов'язання)	≥ 0,4		

Продовження таблиці 1

1	2	4	5	6
4. Індикатори ділової активності				
4.1. Коефіцієнт оборотності активів	Чиста виручка від реалізації / Середньорічна вартість активів	Збільшення		
4.2. Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості	Чиста виручка від реалізації / Середньорічний обсяг кредиторської заборгованості	Збільшення		
4.3. Середній термін погашення кредиторської заборгованості (дні)	365 днів / Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості	Зменшення		
4.4. Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості	Чиста виручка від реалізації / Середньорічний обсяг дебіторської заборгованості	Збільшення		
4.5. Середній термін погашення дебіторської заборгованості (дні)	365 днів / Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості	Зменшення		
4.6. Коефіцієнт протермінування дебіторської заборгованості	Протермінована дебіторська заборгованість / Сукупна дебіторська заборгованість	(0-0,2]		
4.7. Коефіцієнт співвідношення дебіторської та кредиторської заборгованості	Дебіторська заборгованість / Кредиторська заборгованість	≤ 0,3		
4.8. Коефіцієнт оборотності виробничих запасів	Собівартість реалізованої продукції / Середньорічний обсяг виробничих запасів	Збільшення		
4.9. Середній термін обороту виробничих запасів (дні)	365 днів / Коефіцієнт оборотності виробничих запасів	Зменшення		
4.10. Коефіцієнт оборотності власного капіталу	Чиста виручка від реалізації / Середньорічний обсяг власного капіталу	Збільшення		
4.11. Коефіцієнт оборотності основних засобів (фондовіддача)	Чиста виручка від реалізації / Середньорічна залишкова вартість основних засобів	Збільшення (орієнтація на галузевий показник)		
II. ІНДИКАТОРИ КРЕДИТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ				
1. Коефіцієнт основного забезпечення кредиту	Залишкова балансова вартість засобів / Обсяг очікуваного кредиту	>2		
2. Коефіцієнт погашення кредитних зобов'язань	Виручка від реалізації позичальника за період, що відповідає періоду кредитування / (Обсяг кредиту + Відсотки за кредит)	>2		
3. Коефіцієнт заставного забезпечення кредиту	Залишкова балансова вартість матеріальних і нематеріальних активів / Активи	Орієнтація на галузевий показник		
III. ІНДИКАТОРИ КРЕДИТНОЇ ІСТОРІЇ				
1. Коефіцієнт протермінування кредиторської заборгованості	Обсяг протермінованої кредиторської заборгованості / Обсяг кредиторської заборгованості	≈0, Зменшення		

Продовження таблиці 1

1	2	4	5	6
2. Коефіцієнт протермінування кредиторської заборгованості за кредитами	Обсяг протермінованої кредиторської заборгованості за кредитами / Обсяг кредиторської заборгованості за кредитами	≈0, Зменшення		
3. Наявність залучених та неповернених кредитів у інших банках	-	Ні		
IV. РИНКОВО-КОРПОРАТИВНІ ІНДИКАТОРИ				
1. Частка ринку	Виручка від реалізації продукції підприємства / Сукупний обсяг продажу певної продукції на відповідному ринку	>0,1, Збільшення		
2. Інтегральний рівень конкурентоспроможності підприємства	$I_k^m * \sqrt{E_p * K_t}$, де I_k^m - модифікований індекс концентрованості ринку за шкалою Херфіндаля-Хіршмана; E_p - інтегральний рівень ефективності функціонування підприємства; K_t - інтегральний рівень конкурентоспроможності продукції	Прямуювання до одиниці		
3. Індекс товарної диверсифікації	Сума квадратів часток ринку підприємства за усіма видами продукції	Прямуювання до нуля		
4. Індекс територіальної диверсифікації	Сума квадратів часток ринку підприємства за усіма регіонами, на яких функціонує підприємство	Прямуювання до нуля		
5. Індекс диверсифікації постачальників	Сума квадратів часток вартості ресурсів усіх постачальників підприємства	Прямуювання до нуля		
6. Коефіцієнт ефективності видів бізнесу	Кількість рентабельних видів бізнесу / Загальна кількість видів бізнесу	Прямуювання до одиниці		
7. Рівень капіталізації підприємства	Ринкова вартість підприємства / Балансова вартість підприємства	Збільшення (орієнтація на галузевий показник)		
8. Рівень концентрованості власності	Частка акцій найбільшого власника в сукупному акціонерному капіталі	<50%		

З огляду на різноформатний характер запропонованих у табл. 1 індикаторів для визначення загального рівня кредитоспроможності позичальників запропоновано здійснювати експертне оцінювання їхніх фактичних значень на предмет відповідності встановленим критеріям. Так, оцінюючи кредитоспроможність підприємств за вищенаведеною табл. 1, експерт результати порівняння фактичних значень індикаторів позичальника із нормативними ідентифікує як булеві змінні, тобто 1 – показник відповідає нормативно-критеріальному значенню, 0 – показник не відповідає нормативно-критеріальному

значенню. Максимальні кількості балів, які можуть бути набрані за кожною сферою діагностики кредитоспроможності підприємства, наведено у табл. 2.

З метою вирішення проблем, пов'язаних із невідповідністю рейтингових шкал для ідентифікування класу позичальника у вітчизняній та міжнародній кредитно-рейтинговій практиці, сформовано гармонізовану із міжнародними стандартами та уніфіковану ідентифікаційно-інтерпретаційне забезпечення діагностики кредитоспроможності підприємств (табл. 3).

Таблиця 2

Максимальні кількості балів, які можуть бути одержані підприємством за результатами діагностики різних аспектів його кредитоспроможності

Параметри	Індикатори діагностики кредитоспроможності позичальника				Всього
	Індикатори фінансового стану	Індикатори кредитного забезпечення	Індикатори кредитної історії	Ринково-корпоративні індикатори	
<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>	<i>6</i>
Масимально можлива кількість балів за напрямками	19	3	3	8	33
Вагомість напрямів з урахуванням частот відповідності індикаторів нормативно-критеріальним значенням	0,58	0,09	0,09	0,24	1

Таблиця 3

Ідентифікація класу позичальника згідно чинного вітчизняного законодавства, міжнародної практики діагностики кредитоспроможності та на підставі системи запропонованих індикаторів

[складено на підставі [1-10]]

Клас боржника-юридичної особи відповідно до Постанови Правління НБУ №23	Клас емітента – юридичної особи відповідно до Постанови Правління НБУ №23	Клас позичальника відповідно до Національної рейтингової шкали довгострокових кредитних рейтингів	Клас позичальника відповідно до Національної рейтингової шкали короткострокових кредитних рейтингів	Клас емітента або боргових зобов'язань відповідно до національної рейтингової шкали довгострокових рейтингів Fitch	Клас емітента або боргових зобов'язань відповідно до національної рейтингової шкали короткострокових рейтингів Fitch	Клас емітента або боргових зобов'язань відповідно до національної рейтингової шкали довгострокових рейтингів Moody's	Клас емітента або боргових зобов'язань відповідно до національної рейтингової шкали короткострокових рейтингів Moody's	Клас емітента або боргових зобов'язань відповідно до національної рейтингової шкали Standard & Poors	Інтервальні оцінок	Рейтинг позичальника	Характеристика кредитоспроможності
<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>	<i>6</i>	<i>7</i>	<i>8</i>	<i>9</i>	<i>10</i>	<i>11</i>	<i>12</i>
1	A	AAA	K1	AAA	F1	Aaa	N-1	AAA	31-33	1	Найвищий рівень кредитоспроможності, усі істотні параметри відповідають критеріям та існують позитивні перспективи
2		AA		AA	F2	Aa		AA	28-30	2	Дуже високий рівень кредитоспроможності
		A	K2	A	F3			A	25-27	3	Високий рівень кредитоспроможності

Продовження таблиці 3

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
3	Б	BBB	K3	BBB	B	A	N-2	BBB	25-27	4	Достатній рівень кредитоспроможності, існування незначних фінансових ризиків
4		BB		BB		Baa		N-3			BB, B, CCC, CC, C BB
5		B	K4	B		Ba	N-4	B	15-21	6	Задовільний рівень кредитоспроможності, існування значних фінансових ризиків
6	B	CCC	K5	CCC CC	C	B Ca		CCC	10-14	7	Низький рівень кредитоспроможності, наявність значних фінансових ризиків
7		CC		C		Ca C		CC			7-9
8		Г		C		D		D	C, SD, D	4-6	9
9		D	KD					0-3	10	Підприємство визнане банкрутом у чинному законодавстві	

Запропонована база репрезентує таблицю відповідності класів підприємств згідно з Постановою Правління НБУ № 23 від 25.01.2012 р. [8], класів підприємств згідно Національної рейтингової шкали, затвердженої Постановою КМУ № 665 від 26.04.2007 р. [10], класів підприємств відповідно до національних рейтингових шкал міжнародних кредитно-рейтингових агентств Moody's, Standard & Poors,

Fitch [1-6], інтервалів бальних оцінок, запропонованих та обґрунтованих за вищевказаною системою індикаторів (табл. 1). Варто також зазначити про те, що у табл. 3 запропоновано змістову характеристику кожного виокремленого рейтингу кредитоспроможності позичальника.

ВИСНОВКИ

Запропоновані методичні рекомендації з діагностики кредитоспроможності підприємств формують базу для гармонізації та уніфікації нормативно-методичного та індикаторно-критеріального забезпечення цієї сфери і рекомендуються Національному банку України як основа для удосконалення нормативно-правового забезпечення визначення кредитного рейтингу позичальника – юридичної особи в умовах європейської інтеграції, оскільки враховують кращий міжнародний досвід і таким чином усувають невідповідності вітчизняної практики, ліквідують істотні проблеми, неточності, неузгодженості, суб'єктивні моменти на національному рівні, дають змогу уніфіковано інтерпретувати результати діагностики кредитоспроможності за різними національними та міжнародними вимірами.

Список використаних джерел

1. Офіційний сайт кредитно-рейтингового агентства Standard Poors Електронний ресурс. - Режим доступу: <https://www.standardandpoors.com>

2. Все, что нужно знать о кредитных рейтингах (Standard Poors Rating Services. McGRAW HILL FINANCIAL, 2014) Електронний ресурс. - Режим доступу: https://www.standardandpoors.com/ru_RU/delegate/getPDF?articleId=1498030&type=COMMENTS&subType=RATING%20DEFINITION

3. Офіційний сайт кредитно-рейтингового агентства Moody's Електронний ресурс. - Режим доступу: <https://www.moody's.com/>

4. Символы и определения рейтингового агентства Moody's: перевод с английского (Moody's Rating Symbols & Definitions, June 2009) Електронний ресурс. - Режим доступу: <https://www.moody's.com/>

[sites/products/ProductAttachments/2007100000528403.pdf](https://www.fitchratings.com/site/home)

5. Офіційний сайт кредитно-рейтингового агентства Fitch Електронний ресурс. - Режим доступу: <https://www.fitchratings.com/site/home>

6. Определения рейтингов и других видов рейтинговых мнений Fitch Ratings: перевод с английского от 15 июня 2015 года Електронний ресурс. - Режим доступу: <https://www.fitchratings.ru/regulatory/ratings-definitions.html>

7. The Bundesbank's credit assessment system. Deutsche Bundesbank Eurosystem [Електронний ресурс]. - Режим доступу: https://www.bundesbank.de/Redaktion/EN/Downloads/Tasks/Monetary_policy/the_deutsche_bundesbank_s_credit_assessment_process.pdf?__blob=publicationFile

8. Постанова Правління Національного банку України "Про затвердження положення про порядок формування та використання банками України резервів для відшкодування можливих втрат за активними банківськими операціями" № 23 від 12.01.2012 р. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0231-12>

9. Постанова Правління Національного банку України "Про затвердження положення про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями" № 351 від 30.06.2016 р. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v0351500-16>

10. Постанова Кабінету Міністрів України "Про затвердження Національної рейтингової шкали" № 665 від 26.04.2007 р. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/665-2007-%D0%BF>

МАМАЛИГА

Світлана Василівна
svitlanam@yandex.ru

старший викладач, Вінницький національний аграрний університет

УДК 338.432:504(100)

СВІТОВЕ ОРГАНІЧНЕ ВИРОБНИЦТВО:
ІСТОРИЧНИЙ РОЗВИТОК ТА СУЧАСНИЙ
СТАНWORLD ORGANIC PRODUCTION: THE
HISTORICAL DEVELOPMENT AND
CURRENT STATUS

КОВАЛЬЧУК

Ірина Віталіївна

студент, Вінницький національний аграрний університет

В статті визначено історичні етапи розвитку світового органічного виробництва та особливості формування й функціонування органічного ринку в різних країнах світу. Розглянуто його роль та сучасний стан з точки зору змін площ органічних сільськогосподарських угідь, кількості виробників, обсягів світового ринку.

В статье определены исторические этапы развития мирового органического производства и особенности формирования и функционирования органического рынка в разных странах мира. Рассмотрены его роль и современное состояние с точки зрения изменений площадей органических сельскохозяйственных угодий, количества производителей, объемов мирового рынка.

The article defines the historical stages of development of the world of organic production and features of formation and functioning of the organic market in different countries of the world. Its role and current status in terms of changes in the area of organic farmland, number of producers, the volume of the world market is considered.

Ключові слова: органічне виробництво, органічне землеробство, органічна сільськогосподарська продукція, світовий досвід, глобальний органічний ринок

Ключевые слова: органическое производство, органическое земледелие, органическая сельскохозяйственная продукция, мировой опыт, глобальный органический рынок

Keywords: organic production, organic farming, organic agricultural products, global experience, global organic market

ВСТУП

XXI століття формує нові виклики перед суспільством, починаючи із глобального потепління і закінчуючи постійним збільшенням різноманітності захворювань та смертності населення. Одним із напрямків вирішення цих загроз є перехід на виробництво та споживання органічної продукції. Людство, розуміючи масштаби катастрофи, робить значні зрушення у структурі харчування в сторону органічної продукції, що є сигналом для сільськогосподарських товаровиробників та поштовхом для її виробництва. За останні роки спостерігається зростання ролі органічного виробництва в світі та значне поширення попиту на його продукцію. Світовий ринок органічної продукції оцінюється нині більше, ніж у 90 млрд. євро й науковці прогнозують, що найближчим часом потрібно очікувати збільшення глобального ринку органічних продуктів [1].

Розвиток органічного виробництва та ринку органічної продукції висвітлено у працях значної кількості вітчизняних і зарубіжних вчених, з-поміж них: М. Мунасинхе, В. Круз, В. Артиш, М. Кобець, Г. Гуменюк, С. Хасанова, Г. Антонюк та інші. Однак, питанням, що стосуються розвитку ринку органічної продукції приділено незначна увага в науковій літературі. Споживачі залишаються недостатньо поінформованими щодо переваг споживання органічної продукції та розвитку даної галузі у світі.

МЕТА РОБОТИ полягає у дослідженні історичного розвитку та аналізі сучасного стану органічного виробництва в світі, оскільки надзвичайно мало інформаційного простору відведено для популяризації здорового способу життя та пропагування споживання органічної продукції як основної його складової.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

В процесі роботи над матеріалом використано наукові методи аналізу, синтезу, формалізації, порівняння, узагальнення, графічний. Інформаційною базою слугували матеріали наукових праць, статистичні дані провідних міжнародних інститутів та організацій органічного сільського господарства, Internet ресурси.

РЕЗУЛЬТАТИ

Важливу роль в житті людини відіграє споживання органічних (екологічно чистих) продуктів харчування. Від безпеки харчових продуктів і продовольчої сировини наряду залежить здоров'я населення. Такі вчені, як М. Мунасинхе та В. Круз вважають, що екологічно чистими і безпечними для здоров'я прийнято вважати продукти, що не містять токсичних речовин, не справляють мутагенних чи інших несприятливих впливів на організм людини [2]. На нашу думку, це є занадто узагальненим визначенням поняття «органічна продукція».

Національна органічна програма (NOP) Міністерства сільського господарства США визначає поняття наступним чином: «Органічні продукти харчування виробляються фермерами, які акцентують увагу на використанні поновлюваних ресурсів і збереженні ґрунтів і водних ресурсів з метою підвищення якості навколишнього середовища для майбутніх поколінь» [3], що відповідає сучасному баченню філософії бізнесу.

Поняття органічної продукції пов'язане з поняттями «органічне виробництво», «органічне землеробство». За визначенням IFOAM (Міжнародна Федерація органічного сільськогосподарського руху), органічне виробництво – виробнича система, що

підтримує здоров'я ґрунтів, екосистеми і людей [4]. Під терміном «органічне землеробство» більшість людей розуміє сільськогосподарську практику без використання синтетичних пестицидів і добрив. Однак це скоріше характерна ознака, а не визначення даної системи ведення сільськогосподарського виробництва [5].

Відділом органічного землеробства Департаменту сільського господарства США у 1980 році запропоновано таке визначення: «органічне землеробство - це система виробництва сільськогосподарської продукції, яка забороняє або в значній мірі обмежує використання синтетичних комбінованих добрив, пестицидів, регуляторів росту та харчових добавок до кормів при відгодівлі тварин. Така система наскільки можливо максимально базується на сівозмінах, використанні рослинних решток, гною та компостів, бобових рослин та рослинних добрив, органічних відходів виробництва, мінеральної сировини, механічного обробітку ґрунтів та біологічних засобах боротьби із шкідниками з метою підвищення родючості та покращення структури ґрунтів, забезпечення повноцінного живлення рослин та боротьби з бур'янами та різноманітними шкідниками» [6].

Поняття органічного сільського господарства вперше ввів лорд Нортборн (Lord Northbourne) - вчений Оксфордського Університету у книзі «Турбуйтеся про землю» [7].

Одним із засновників органічного сільського господарства вважають Альберта Говарда, оскільки він першим використовував наукові знання для обґрунтування переваг органічного землеробства. Еволюцію розвитку можна переглянути у таблиці 1.

Таблиця 1

Історичні етапи розвитку органічного виробництва

[розроблено авторами на основі [7; 8]]

Період	Визначні події	Особливості
1	2	3
12 тис. років тому	Зародження органічного сільського господарства	Початок розвитку органічного сільського господарства, що відповідає основним принципам органічного землеробства
XVIII ст.	Російський вчений А. Т. Болотов розробив принцип ведення сільськогосподарського виробництва в "згоді з природою"	Виробництво органічної продукції залежить від природно-кліматичних умов
Кін. XIX - поч. XX ст.	Вчені фахівці з біології ґрунту почали розробку теорії про те, як нові досягнення біологічної науки можуть використовуватися в якості способу усунення побічних ефектів від застосування штучних добрив та хімікатів	При розробці теорії, вченими зберігається високий рівень виробництва органічних продуктів харчування
Близько 100 років тому	Початок розвитку органічного сільського господарства в Японії. Важливий внесок в його розвиток вклали японський філософ Мокіхі Окада та японський фермер Масанобу Фукуока	Мокіхі Окада особливу увагу приділяв так званому «природному сільському господарству», принципи якого багато в чому відповідають сучасному органічному сільському господарству. Масанобу Фукуока практикував у себе на фермі новий метод ведення сільського господарства, який називав «неорних, без добрив, без прополки, без пестицидів, метод "нічого нероблення" в натуральному сільському господарстві». Його найбільш відомі книги - «Природний підхід в сільському господарстві» і «Революція однієї соломинки».

Продовження таблиці 1

1	2	3
1924-1925 рр.	Рудольфом Штайнером в Польщі проведено перший курс лекцій з органічного сільського господарства	Вчення німця про біодинамічне сільське господарство стало ранньою версією того, що тепер називають "органічним землеробством"
30-ті роки XIX ст.	Академіком В.Р. Вільямсом запропонована Травопільна система землеробства	Ця система полягала в тому, щоб підтримувати родючість ґрунту орної землі, що зайнята багаторічними травами
1942 р.	Жером Ірвін Родейл вперше популяризував термін "органічне сільське господарство"; заснував журнал "Органічне землеробство та садівництво"	Наголошував, що органічні продукти найкорисніші для здоров'я людини
1943 р.	1. Опис концепції - "Закон Повернення" британця Альберта Говарда;	1. опис концепції визначає поняття органічного сільського господарства;
	2. Єва Бальфур у книзі "Жива Земля" опублікувала результати досліджень, де порівняла результати використання органічних і традиційних методів господарювання	2. Відображено результати експерименту, проведеного на двох фермах, які використовували органічне і конвенційне виробництво, що призвело до створення у Великобританії компанії Soil Association, пропагандистської групи органічного руху
	3. Публікація книги Луїса Бромфілда "Приємна долина"(США)	3. Опис аграрного досвіду Луїса Бромфілда в штаті Огайо (США)
1948 р.	Публікація книги Луїса Бромфілда "Ферма в Малабарі"	Опис досвіду Луїса Бромфілда щодо ведення органічного сільського господарства на своїй фермі
1950 р.	Жером Ірвін Родейл заснував журнал "Заповідити"	Викладалася філософія органічного сільського господарства
Середина 1900-х	Активний розвиток органічного руху	Контроль громадських організацій за виробниками органічних продуктів харчування
1971 р.	Роберт Родейл заснував Дослідницький Центр свого батька, який в даний час називається "Інститут Експериментального фермерства Родейла"	Роберт Родейл розглядав соціальні та екологічні переваги органічної продукції
1972 р.	У Версалі заснована одна з найбільших у світі організацій - Міжнародна федерація Органічного руху	Основне завдання полягало в поширенні інформації щодо ведення органічного сільського господарства через національні та мовні кордони
1973 р.	У Швейцарії заснований дослідний інститут органічного сільського господарства (FiBL)	Забезпечення тісних зв'язків між різними областями досліджень і швидка передача знань від наукових досліджень до консультативної роботи і сільськогосподарської практики
1980 -1981 рр.	IFOAM сформулювала перші "Базові стандарти IFOAM щодо органічного виробництва та переробки"; розробка методів ведення органічного сільського господарства в Швейцарії	Постійно вдосконалюються і широко визнані в світі. Створена програма добровільної міжнародної акредитації організацій, що займаються органічною сертифікацією
1991 р.	Постанова ЄС про органічне виробництво	Постанова визначає загальні принципи ведення органічного сільського господарства
2000 р.	Затверджуються японські сільськогосподарські стандарти	Проводиться сертифікація для виробників, які орієнтуються на органічний японський ринок.
2002 р.	В США прийняті правила сертифікації органічної продукції	Були впроваджені з метою забезпечення її відповідності єдиним стандартам.
2010 р.	Розроблено і впроваджено органічний логотип "Евро-листок"	Офіційне позначення органічних продуктів в ЄС
2012 р.	Договір між ЄС і США про захист органічних стандартів і полегшення процедури імпорту/експорту органіки	Сертифікована продукція може продаватися в обох регіонах без проходження додаткової сертифікації
2014 р. і до тепер	Міжнародній виставці органічних продуктів BioFach виповнилося 25 р., м. Нюрнберг (Німеччина)	Світовий ринок органічної продукції набуває постійного розвитку

Органічне сільське господарство протягом 2009-2014 років в світі мало істотне значення для країн, які ним займалися. На основі даних FiBL (Дослідний інститут органічного сільського господарства, Швейцарія) сформовано таблицю, де відображено динаміку змін площ основних регіонів світу, які займалися органічним виробництвом (табл. 2) [9].

Протягом 2009-2014 рр. не у всіх країнах спостерігається тенденція до збільшення органічних

земель. Такою динамікою характеризуються регіони: Африка, Океанія, Європа (з певними коливаннями). Зменшення земель відбулося у країнах – Азії (з певними коливаннями), Латинської Америки (рис.1) [9].

Перелік країн з найбільшими площами земель, зайнятих під виробництвом органічної продукції у 2014 році відображено на рис. 2 [9].

Таблиця 2

Площа земель, зайнятих під виробництвом органічної продукції, 2009-2014 рр., га

Регіони	Роки						Відхилення 2014 від 2009 рр.	
	2009	2010	2011	2012	2013	2014	±	%
Африка	1 003 648	1 075 554	1 072 848	1 148 867	1 208 225	1 262 441	258 793	125.8
Азія	3 500 058	2 377 368	3 629 475	3 150 217	3 321 944	3 482 482	-17 576	99.5
Європа	346 159	432 006	479 120	546 658	476 759	508 942	162 783	147.0
Латинська Америка	7 260 782	7 138 751	6 565 823	6 543 111	6 407 605	6 380 178	-880 604	87.9
Океанія	25 918	17 141	50 691	53 370	62 511	85 159	59 241	328.6
Загалом	12136565	11040820	11797957	11442223	11477044	11719202	-417363	96.6

Рис.1. Динаміка сільськогосподарських площ, зайнятих під виробництвом органічної продукції, 2009-2014 рр., га

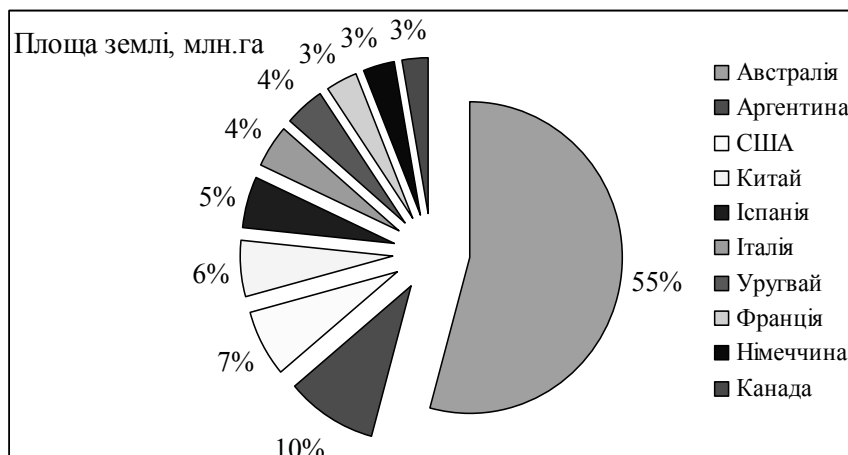

Рис. 2. ТОП-10 країн з найбільшими площами органічних земель, 2014 р.

Австралія обробляє найбільшу площу органічних сільськогосподарських земель – 17,2 млн. га (54%); наступна – Аргентина – 3,1 млн. га (10%) і далі – США – 2,2 млн. га (7%).

На початок 2014 року сертифікованим органічним сільським господарством займалися у 172 країнах світу, що на десять країн більше порівняно з 2012 роком [9]. У 2014 році загальна площа земель, що були зайняті під виробництвом органічної продукції

становила 43,7 млн. га (включаючи області конверсії), це на 0,5 мільйона гектарів більше, ніж у 2013 році, а вже порівняно з 2012 роком, це більше на 6,5 млн. га.

Найбільші площі органічних сільськогосподарських угідь зосереджені в країнах Океанії, а саме на 2014 рік, це становить - 17 342 416 млн. га або майже третина всіх органічних сільськогосподарських земель світу (рис. 3) [9].

Рис. 3. Регіональна структура органічних сільськогосподарських земель, 2014 р.

Частка Океанії у світовому органічному земельному фонді постійно збільшується. Якщо у 2011 році, вона становила - 33%, то у 2014 році – це вже 40%. У Європі, навпаки, відбувається зменшення площ органічних земель сільськогосподарського призначення, у 2011 році – 29%, у 2014 році – 27%. Частка органічної землі та органічних господарств продовжує зростати в багатьох країнах.

Найбільшу частку органічних земель із загальної кількості земель сільськогосподарського призначення

мають Фолклендські острови (36,3%). З європейських країн більше 10% органічних земель володіють Австрія (19,4%), Швеція (16,4%), Естонія (16,2%), Самоа (14,3%), Швейцарія (12,7%), Сан-Томе Прінсіпі (12%), Латвія (11,2%), Чеська Республіка (11,1%) та Італія (10,8%) [10].

За виключенням Океанії, кількість виробників органічної продукції у світі збільшується (табл. 3) [9].

Таблиця 3

Динаміка кількості органічних виробників за регіонами, 2013-2014 рр.

Регіони	Роки		Відхилення 2014 від 2013 рр.	
	2013	2014	±	%
Африка	572 498	593 050	20 552	103,6
Азія	726 325	901 528	175 203	124,1
Європа	334 170	339 824	5 654	101,7
Латинська Америка	320 148	387 184	67 036	120,9
Північна Америка	16 393	16 660	267	101,6
Океанія	22 997	22 115	-882	96,2
Загалом	1 992 531	2 260 361	267 830	113,4

Органічні продукти харчування стають все більш популярним не тільки серед сімей з високою купівельною спроможністю, хоча ціни на органіку зазвичай вище в порівнянні з традиційними продуктами [11]. Про це свідчить зростання попиту на сертифіковані продукти харчування та споживчі товари в світі. Причому, органічний попит збільшується значно швидше, ніж органічна пропозиція. Найбільшими органічними ринками світу вважаються ринки Сполучених Штатів, Німеччини,

Франції, Великої Британії. Світове органічне виробництво має здатність розвиватися, про що говорить постійне збільшення ринку органічної продукції (табл. 4).

В таблиці 5, розглянуто характерні риси розвитку органічного виробництва та споживання в країнах, де відзначається постійне зростання інтересу до органічних продуктів [13].

Таблиця 4

Динаміка росту обсягів світового ринку органічної продукції, млрд. дол.

[розраховано авторами за джерелами: [1; 9; 12]]

	1999	2000	2003	2006	2009	2010	2013	2014	2015	Відхилення 2015 від 1999 р.
Обсяг продажу	15,2	17,9	25,5	40,2	54,9	59,0	72,0	80,0	90,0	74,8
Відхилення до попереднього періоду, %	-	117,8	142,5	157,6	136,6	107,5	122,0	111,1	112,5	592,1

Таблиця 5

Особливості розвитку ринку органічної продукції в світі

Країни	Особливості
Німеччина	За результатами дослідження, молоді покупці віком до 30 років віддають перевагу органічним продуктам, кількість їх зросла у 2013 році на 9%, порівняно з 2012р. З них – 22% опитуваних вибирають виключно органічну продукцію, а 52% купують її регулярно
США	Органічні продукти все більше проникають у культуру споживання в американських родинах, особливо з маленькими дітьми. Близько 81% сімей в США купують органічні продукти. Найбільшим попитом серед покупців органіки користуються овочі та фрукти, хліб, крупи та молочні продукти
Казахстан	Продукція, що виробляється як органічна, в основному експортується до Великобританії, Італії, Німеччини, Франції, Бельгії та Нідерландів
Франція	Протягом 2016-2020 років уряд планує збільшити субсидії для органічних фермерів до 160 млн. євро порівняно з 90 млн. євро у 2012 році
Австралія	Збільшення обсягу органічного ринку, завдяки підписанню органічної торгової угоди між Австралією та Китаєм на поставку органічних продуктів харчування і вина
Бельгія	Стратегічний план розвитку органічного сектора до 2020 року: уряд вдвічі збільшив розмір державної підтримки органічного виробництва - до 2 млн. євро
Північна Корея	Органічне виробництво отримало міжнародну підтримку. Проект вартістю 500 тис. євро, що діє в країні з 2011 року, має на меті покращити продовольчу безпеку північнокорейського населення через розвиток органічного виробництва

Але на сьогодні, виробництво органічної продукції не забезпечує світовий попит, тому Україна також бере активну участь в її експорті.

За даними проекту EarGreen, Україна експортує:

- органічну кукурудзу – в Іспанію, Єгипет, Іран, Португалію, Японію і Корею;
- органічний ріпак – в Польщу, Бельгію, Нідерланди, Туреччину та Італію;
- органічні фрукти, ягоди та горіхи – в Польщу, Білорусь, Казахстан;
- органічний мед – у Францію, Румунію, Туреччину [14].

У 2016 році Україна має приблизно 260 тисяч гектарів органічно сертифікованих сільськогосподарських угідь, на яких щороку вирощують понад 500 тисяч тон органічної продукції [15]. До 2020 року

країна може стати одним з п'яти найбільших виробників органіки у світі.

ВИСНОВКИ

Таким чином, основним сегментом світового ринку органічної продукції є виробництво екологічно чистих продуктів харчування. Ситуація на світових ринках продовольства свідчить про зростаючу зацікавленість споживачів в здоровому та повноцінному харчуванні разом з безпосереднім внеском в збереження природного довкілля. Тому саме задоволення зростаючого попиту на органічні продукти продовжує бути одним з стратегічних напрямів розвитку сільського господарства в більшості європейських країн.

Проведене дослідження дозволило нам встановити тенденції розвитку світового ринку органіки, а саме те, що попит зростає в розвинених країнах,

розширюється асортимент органічних продуктів і товарів та відбувається консолідація учасників ринку. Тобто органічне виробництво має величезний потенціал, враховуючи зростання рівня свідомості споживачів щодо усвідомлення свого майбутнього та стану навколишнього середовища.

Список використаних джерел

1. Ринки збуту органічної продукції та якість пшениці, сої та соняшнику [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.organicstandard.com.ua/files/Organic_School/02_Toralf_Richter.pdf
2. Munasinghe, M., Cruz, W. Economywide Policies and the Environment. Lessons from Experience. – 1995 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www-wds.worldbank.org/servlet/WDSContentServer/IW3P/IB/1995/01/01/000009265_3970702134100/Rendered/PDF/multi_page.pdf.
3. What does “organic” mean? [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.organic.org/home/faq>
4. Органічне виробництво [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.slideshare.net/Irkamelnyk/ss-43067917>
5. Кобець М.І. Органічне землеробство в контексті сталого розвитку / М.І. Кобець. – К., 2004. – 22 с.
6. Report and Recommendations on Organic Farming (Washington DC: USDA, 1980), p. xii. NAL Call # aS605.5 U52
7. Все что Вы хотели знать про органические продукты... [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://organicproducts.narod.ru/history.html>
8. Этапы развития органического движения в мире [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://organicinfo.ua/ru/etapy_razvitiya_organicheskogo_dvizheniya_v_mire.html
9. The World of Organic Agriculture. Statistics and Emerging Trends 2016 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://shop.fibl.org/fileadmin/documents/shop/1698-organic-world-2016.pdf>
10. Organic Agriculture Worldwide 2016: Current Statistics [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://orgprints.org/29790/13/willer-lernoud-2016-global-data-biofach.pdf>
11. Мамалига С.В., Глубока О.П. Розвиток ринку органічної продукції в Україні. Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету (економічні науки) / За ред. М.Ф. Кропивка. – Мелітополь: Вид-во Мелітопольська типографія «Люкс», 2012. - № 2 (18), том 1. – 398 с.
12. Potential of organic products produced in Tajikistan [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.agroinform.tj/project2/_publications/en/Potential_of_organic_products.pdf
13. Динаміка зростання ринку органічної продукції в Україні і світі [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://ecocenter.zp.ua/blog-ekspertov/11-stati/27-dinamika-zrostantnya-rinku-organichnoji-produktsiji-ukrajini-i-sviti>
14. Органічна продукція в Україні та світі [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://persona.pumb.ua/ua/club/digest/detail.php?CODE=4-tezisa-kotorye-dokazyvayut-ukrainskaya-organicheskaya-produktsiya-nuzhna-v-ukraine-i-mire>
15. To be organic: РЕНОМЕ-СМАРТ став партнером «органічного» форуму [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://renome-smart.com/news/newsletter-2016-06-23>

МИШКОВИЧ
Ольга Василівна
rudaolya@mail.ru

УДК 656.025.330.322.3

МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ОЦІНКИ ІННОВАЦІЙНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ ТРАНСПОРТНИХ ПЕРЕВЕЗЕНЬ УКРАЇНИ

METHODICAL BASES OF EVALUATION OF INVESTMENT ATTRACTIVENESS OF TRANSPORT OF UKRAINE

к.е.н., старший викладач,
Тернопільський національ-
ний технічний універси-
тет імені Івана Пулюя

У статті проаналізовано деякі існуючі методи визначення інноваційної привабливості підприємств які займаються транспортними перевезеннями. Зазначено, що інвестиційну привабливість транспортних підприємств доцільно визначати шляхом розрахунку загального фінансового стану підприємств з врахуванням інноваційної складової.

В статье проанализированы некоторые существующие методы определения инновационной привлекательности предприятий которые занимаются транспортными перевозкам. Отмечено, что инвестиционную привлекательность транспортных предприятий целесообразно определять путем расчета общего финансового состояния предприятий с учетом инновационной составляющей.

Some existent methods of determination of innovative attractiveness of enterprises which are engaged in transport transportations are analyzed. It is expedient to determine the investment attractiveness of transport enterprises by the calculation of the enterprises state with taking into account innovations.

Ключові слова: інноваційна діяльність, транспортні перевезення

Ключевые слова: инновационная деятельность, транспортные перевозки

Keywords: innovative activity, transport transportations

ВСТУП

На фоні останніх подій в Україні, рецесії виробництва, зниження ділової активності більшості суб'єктів господарювання суттєво зростає потреба в активізації інвестиційної діяльності на всіх керівних рівнях. Адже саме інвестиційні процеси є одним із важелів економічного, політичного та соціального життя. Вступ України до ЄС дозволило українському виробникові вийти на нові ринки та отримати можливість залучати нових іноземних інвесторів, це стосується також транспортної галузі. Ось чому нині особливо актуально приділяти увагу питанням саме інвестування, способі і методі його активізації, вивчення умов створення сприятливого інвестиційного клімату, залучення інвестицій та їх ефективному використанню.

В економічній літературі сутність інвестиційної привабливості підприємств зокрема і тих, що займаються транспортними перевезеннями розглядались у низці робіт відомих вітчизняних дослідників, серед яких О. Янковий, О. Чернікова, А. Дехтяр, Т. Мельник, І. Школьник, В. Гунько, С. Супрун, С. Юхимчук та ін.

МЕТА РОБОТИ

полягає у аналізі існуючих методів визначення інвестиційної привабливості підприємств, які займаються транспортними перевезеннями, шляхом врахування економічних реалій та інтересів суб'єктів інвестиційного процесу.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Методологічною та інформаційною основою роботи є наукові праці, матеріали періодичних видань, ресурси Internet. При проведенні дослідження використано методи структурно-логічного аналізу, системного аналізу та узагальнення.

РЕЗУЛЬТАТИ

Інвестиційна привабливість будь-якого підприємства є так званним індикатором, який дозволяє потенційному інвестору провести аналіз доцільності вкладання фінансів в даний об'єкт.

Україна володіє розвинутою транспортною мережею, до складу якої входить 22,3 тис. км залізниць, 169,5 тис. км автомобільних доріг, майже 3,0 тис. км внутрішніх водних шляхів, 19 морських та 10 річкових портів, 36 аеропортів.

Усіма видами транспорту щорічно перевозиться 1,5 млрд. тонн вантажів та 8,0 млрд. пасажирів. Після тривалого і значного зменшення транспортної роботи у 90-і роки, починаючи з 2000 року на транспорті склалась позитивна тенденція зростання обсягів перевезень. Транспорт України є інвестиційно привабливим: п'ята частина від загальних обсягів інвестицій в основний капітал припадає на долю транспорту. При цьому 80% інвестицій у транспортно-дорожній комплекс здійснено за рахунок власних коштів підприємств галузі [1].

В результаті ринкових трансформацій, які активно відбувалися в транспортній галузі, на ринку

транспортних послуг діють десятки тисяч суб'єктів господарювання різних організаційно-правових форм власності. Частка обсягів перевезень вантажів суб'єктами приватної форми власності складає 50,0%, у тому числі на автомобільному транспорті – 72,0%; відповідно перевезень пасажирів – 42,0%, автомобільним транспортом – 90,0%. Згідно транспортної стратегії яка схвалена Кабінетом Міністрів України очікується, що до 2020 року обсяги перевезення вантажів становитимуть 2535 млн. тонн, обсяги пасажирських перевезень становитимуть 10867,3 млн. пасажирів. [2] За таких умов актуальним є розвиток саме Українських підприємств які займаються транспортними перевезеннями шляхом залучення до їх розвитку інвестицій, що вимагає збільшення їх інвестиційної привабливості.

В сучасних економічних літературних джерелах відсутнє єдине визначення інвестиційної привабливості підприємства. Існує велике розмаїття думок вчених та практиків з цього приводу. Варто зазначити що більшість із них не є суперечливими.

Численні визначення інвестиційної привабливості підприємства, що зустрічаються в економічній літературі, містять загальні ознаки. Інвестиційна привабливість розглядається як інтегральний показник [3]:

- доцільності вкладання коштів;
- рівня задоволення вимог або інтересів інвестора;
- фінансово- майнового стану та перспектив його розвитку;
- сукупності об'єктивних та суб'єктивних (внутрішніх та зовнішніх) умов.

Найважливішим завданням методик визначення інвестиційної привабливості підприємств є пошук об'єктів, які мають найкращі перспективи розвитку й можуть забезпечити найбільш високу ефективність інвестиційних вкладень.

Повноцінні та коректні методики визначення інвестиційної привабливості підприємств які займаються транспортними перевезеннями дозволили б йому самому регулярно проводити оцінку та визначати проблемні напрями з метою їх усунення.

Привабливість інвестування в інфраструктуру найбільш помітна в сфері міжнародних транспортних перевезень і є цілком закономірною, у зв'язку із зацікавленістю міжнародних корпорацій в транзиті вантажів через територію України. Така зацікавленість пояснюється також можливістю вивозу з території України дешевої сировини і напівфабрикатів [4]. Та все ж, актуальним є збільшення інвестиційної привабливості всіх підприємств транспортної галузі.

Методичні дослідження інвестиційної привабливості мають ґрунтуватись на логіці інвестиційних рішень, яка передбачає вкладення коштів там, де сприятливіші умови інвестування. Оскільки ідеальних умов у реальній практиці не буває, такі рішення приймаються, як правило, шляхом вибору більш прийнятних варіантів серед сукупності можливих. З урахуванням цього розроблено логічну схему процедури пошуку, вибору та прийняття інвестиційних рішень на основі

порівняння, що має вид алгоритм вибору. Спочатку інвестор вибирає країну інвестування на основі міждержавної оцінки інвестиційної привабливості, потім галузь на основі міжгалузевої оцінки, далі регіон - й так до рівня окремого проекту [1]. Таку модель пошуку рішень для групи інвесторів з невизначеними наперед цілями можна вважати на нашу думку найбільш оптимальною для підприємств які займаються транспортними перевезеннями. Тому що вона дозволяє інвестору з різноплановими інтересами та можливостями оцінити інвестиційну привабливість на кожному рівні: країни, галузі, регіону, підприємства, проекту тощо.

Оцінювання інвестиційної привабливості підприємства, що є сполучною ланкою між етапом аналізу та етапом прийняття рішень про вкладення коштів, являє собою інтегральну характеристику окремих підприємств як об'єктів перспективного інвестування з позиції сталості розвитку, ефективності використання активів, їх ліквідності та цілої низки інших показників.

Повноцінна оцінка інвестиційної привабливості підприємств що займаються транспортними перевезеннями повинна включати у себе всі складові цього поняття, а саме, абсолютні й порівняльні методи визначення привабливості підприємства як об'єкта інвестування. Не останнє місце також повинна займати і інвестиційна складова.

Перехід на інвестиційно-інноваційний етап розвитку економіки, вступ до СОТ, набуття асоційованого членства у Європейському Союзі вимагає розвитку транспортних перевезень на якісно новій основі. Сьогодні транспортний сектор економіки України у цілому задовольняє лише базові потреби економіки та населення у перевезеннях. Рівень безпеки, показники якості та ефективності перевезень пасажирів та вантажів, енергоефективності, техногенного навантаження на довкілля не відповідають сучасним вимогам [2].

Представляючи інтереси капіталу інвестор повинен максимально оцінити ступінь вигідності інвестицій та потенційні ризики вкладених засобів. А тому вважаємо за доцільне, аби посилити інвестиційну привабливість підприємств які займаються транспортними перевезеннями, здійснювати оцінку суб'єкта інвестування не лише за фінансовими показниками, а й за допомогою маркетингового аналізу, аби дозволити оцінити не лише фінансовий стан підприємства, а середовище в якому воно функціонує та перспективи подальшого розвитку [5].

На нашу думку методика оцінки інвестиційної привабливості підприємства транспортної галузі повинна обов'язково дозволити потенційному інвестору проаналізувати підприємство за наступними напрямками:

1. Визначення фінансового становища підприємства (провести фінансово-економічний аналіз, технологічного, кадрового потенціалу за для визначення міри інвестиційного ризику).

2. Аналіз галузі та визначення ніші підприємства (визначення можливості перспектив та подальшого розвитку).

3. Аналіз інноваційного потенціалу підприємства.

Для оцінки інвестиційної привабливості підприємства, що на нашу думку найкраще підійдуть для транспортної галузі, використовують дві групи методів:

- аналіз суб'єкта господарювання на основі оцінки його фінансового стану;
- комплексний аналіз суб'єктів господарювання.

Методи які входять до першої групи унеможливають прийняття стратегічних інвестиційних рішень у довгостроковому періоді по відношенню до підприємств які здійснюють перевезення і можуть бути використані в процесі вирішення питань про доцільність інвестування тільки в короткостроковому аспекті. Також, у першому випадку привабливість підприємства визначається на основі оприлюдненої інформації та ділової репутації підприємства. У другому – інвестор може оцінити інвестиційну привабливість підприємства, на основі рейтингу розрахованого високо професійними консалтинговими компаніями за допомогою методу, що в західній термінології називається "due diligence".

Due diligence ("д'ю ділідженс") - всебічне дослідження діяльності підприємства, її фінансового стану і положення на ринку. Найчастіше термін використовується у фінансах і праві. Скорочено використовують абревіатуру DueD, DDG або due diligence. Метод складається зі збору та аналізу інформації, прийняття рішення та форми його подачі щодо доцільності вступу в ті чи інші взаємини з контрагентами. За допомогою DueD оцінюються можливі ризики (наприклад, фінансові, юридичні та інші). При зборі інформації враховуються будь-які дані, незалежно від джерел їх походження. Основні операції, при здійсненні яких проводиться Due diligence: пропозиція цінних паперів; злиття і поглинання; великі портфельні інвестиції; вчинення правочинів з об'єктами інтелектуальної власності і інші [6].

На жаль на даний час процедура "due diligence" використовується в Україні досить рідко тому що є затратною та довготривалою, вона рекомендована до використання великим підприємствам транспортної галузі. Але сама методика передбачає комплексну перевірку підприємства групою зовнішніх експертів, що на думку багатьох вчених дозволить залучити іноземних інвесторів, адже для них проведення процедури DueD вважається звичайною комерційною практикою.

В Україні методика визначення інвестиційної привабливості підприємства базується на Положенні «Про порядок здійснення аналізу фінансового стану підприємства, яке підлягає приватизації», затвердженого Наказом Міністерства фінансів України і Фондом державного майна України від 26.01.2001 року №49/121 і зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 8.02.2001 року №121/5312. Основною метою розробки даної методики слугувало забезпечення організаційної роботи, що дозволяє залучати вітчизняних та іноземних інвесторів для оздоровлення підприємств

та організацій, прискорення реалізації інвестиційних проєктів. Розрахунок показника інтегральної оцінки інвестиційної привабливості здійснюється шляхом формування певних груп показників та присвоєння усім групам показників оцінки інвестиційної привабливості підприємства. Показникам які входять до згаданих груп значення присвоюються залежно від їх вагомості. Вагомість показника є похідною від часу, економічної, політичної, соціальної ситуації та інших факторів [4].

А. О. Спіфанов [5] зазначає, використання методики інтегральної оцінки інвестиційної привабливості для підприємств які займаються транспортними перевезеннями має ряд переваг та недоліків. Серед переваг:

а) в одному показнику об'єднані різні за назвою та одиницями виміру, вагомістю та іншими характеристиками чинники;

б) охоплені методикою показники дозволяють проаналізувати практично всі напрямки господарської діяльності підприємства; недоліками вчений називає:

а) отримані великі масиви значень показників фактично не дозволяють здійснити оперативне оцінювання інвестиційної привабливості;

б) в методиці не наведено шкали інтегральних показників, за якою можна визначити фінансовий стан підприємства, що обумовлює неможливість зробити остаточний висновок, щодо якісного рівня інвестиційної привабливості;

в) достатня складність розрахунків через наявність великої кількості коефіцієнтів у групах.

На нашу думку методика визначення інвестиційної привабливості повинна містити мінімальну кількість таблиць та коефіцієнтів, які містять дані що цікавлять потенційного інвестора. Окрім того є багато показників, що дублюють інформацію.

Фінансовий аспект при оцінці інвестиційної привабливості транспортних підприємств за допомогою математичного моделювання, а саме формування інтегральної оцінки аналізують С.В. Юхимчук та С.Д. Супрун [7]. Вчені пропонують використовувати матричну модель на основі узагальненого показника, що враховує кількісні та якісні критерії стану підприємства.

Не останньою в оцінці інвестиційної привабливості, а особливо що стосується підприємств які займаються транспортними перевезеннями є його інноваційна складова. Методика розрахунку інноваційної привабливості передбачає визначення інноваційного потенціалу в оцінці показника що дозволяє максимально проаналізувати фінансово-господарський стан підприємства.

Як зазначають у свої працях вчені більшість рейтингових агентств вважають Україну недостатньо привабливою країною для залучення інвестицій. Встановлено, що основними чинниками що негативно впливають на інвестиційний клімат і інвестиційну привабливість України, є наступні: макроекономічна нестабільність, що пов'язано з численними ризиками вкладання коштів в країну; низький рівень захисту іноземних інвесторів, що негативно впливає на імідж

України; недосконале законодавче регулювання, що негативно впливає на дохідність від інвестицій; корупція, що блокує надходження іноземних інвестицій, тощо [8, 9].

За таких умов важко реалізувати економічні та інноваційні завдання спрямовані на підвищення привабливості для потенційного інвестора.

Проаналізувавши лише декілька підходів до визначення інвестиційної привабливості підприємств які займаються транспортними перевезеннями бачимо, що і тут як і в визначенні самого поняття інвестиційна привабливість між вченими немає єдності, та все ж варто також підмітити що у своїх дослідженнях всі виділяють необхідність подолання проблеми відповідності реальних значень нормативних показників, розробки універсальної шкали ризиків для всіх видів діяльності об'єкта інвестування, врахування комплексу зовнішньоекономічних факторів при оцінці об'єктів потенційного інвестування, проведення аналізу на основі різних джерел інформації, застосування факторного аналізу, тощо.

З метою підвищення інвестиційної привабливості транспортної галузі України також вважаємо за необхідне вжити заходів і на законодавчому рівні: вдосконалення законодавчо-виконавчої бази; ведення ефективної державної політики на всіх рівнях влади; входження в інтеграційні процеси; покращення роботи фінансової, податкової, страхової та кредитної систем; розширення співробітництва з провідними міжнародними організаціями та рейтинговими агентствами; зміцнення фінансового ринку; розробка ефективного антикорупційного законодавства; покращення бізнес-середовища; покращення інвестиційного іміджу України; підвищення рівня конкурентоспроможності економіки країни, тощо.

ВИСНОВКИ

В сучасних економічних умовах відбувається загострення проблеми підвищення інвестиційної привабливості підприємств які займаються транспортними перевезеннями. Лише вивчення та аналіз всіх взаємодіючих факторів та показників які впливають на функціонування підприємства дозволить зробити висновок про його стан і тим самим забезпечити відкритість для потенційного інвестора і як наслідок

максимізувати соціально-економічний ефект функціонування транспортної галузі та економіки України в цілому.

Список використаних джерел

1. Транспортна стратегія України на період до 2020 року схвалена Розпорядженням Кабінету Міністрів України: [від 20 жовтня 2010 р. N 2174-р.]// Урядовий кур'єр. – 2010р. – № 240

2. Концепція формування сталої національної транспортної політики розвитку всіх видів транспорту та засад (стратегії) транспортної політики. Проект. Режим доступу: www.insat.org.ua/files/other/news/020806/concept.doc

3. Конкурентоспроможність підприємства: оцінка рівня та напрями підвищення: [монографія] / за загальною ред. О. Г. Янкового. – Одеса: Атлант, 2013р. – 470с.

4. Чернікова О. В. Залучення інвестицій у транспортну галузь України / О.В. Чернікова // Інвестиції: практика та досвід 2009р.– №12 – С.16-17

5. Оцінка конкурентоспроможності та інвестиційної привабливості суб'єктів господарювання: монографія / Н.А. Дехтяр, Т.М. Мельник, І.О. Школьник та ін./ за ред. доктора економічних наук А.О. Єпіфанова. – Суми: УАБС НВУ, 2007. – 286с.

6. Гунько В.І. Фактори та показники формування інвестиційної привабливості підприємств / В.І. Гунько // **Фінансовий простір. – 2013. – № 1 (9) – С. 58-88.**

7. Супрун С.Д. Матрична модель оцінки інвестиційної привабливості промислових підприємств / С.Д. Супрун, С.В. Юхимчук // Фінанси України. – 2003. – № 1. – С. 3-12.

8. Колесник Я.О. Проблеми визначення інвестиційної привабливості та інвестиційного клімату в Україні / Я.О. Колесник, Н.Є. Скоробогатова. // Економічний вісник НТУУ "КПІ" [Електронний ресурс] Режим доступу до ресурсу: <http://economy.kpi.ua/ru/node/347>

9. Прейгер Д.К. Транзитний потенціал України: реалізація та розвиток у контексті розширення ЄС / Д.К. Прейгер, А.М. Новікова, І.А. Малярчук, Т.І. Гринкевич // Стратегічна панорама. – 2003. – № 2.

ОНИЩЕНКО

Майя Анатоліївна
masya.onishchenko@mail.ru

УДК 658.14.17.012.8

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ УПРАВЛІННЯ
ФІНАНСОВОЮ СКЛАДОВОЮ
ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЛЯ
МІНІМІЗАЦІЇ РИЗИКІВ БАНКРУТСТВА
ПІДПРИЄМСТВА

СЕЙСЕБАЄВА

Наталія Григорівна

студент, Запорізький національний університет

THEORETICAL BASES OF
MANAGEMENT OF A FINANCIAL
ECONOMIC SAFETY FOR RISK
MINIMIZATION OF BANKRUPTCY OF
THE ENTITY

к.е.н., Запорізький національний університет

Стаття присвячена визначенню змісту та суті управління фінансовою складовою економічної безпеки. В статті обґрунтовано необхідний перелік дій підприємств у процесі мінімізації ризиків банкрутства.

Статья посвящена определению содержания и сути управления финансовой составляющей экономической безопасности. В статье обоснована необходимый перечень действий предприятий в процессе минимизации рисков банкротства.

The article is devoted to determination of content and an essence of management of a financial component of an economic safety. In article the necessary list of actions of the entities in the course of bankruptcy risk minimization is proved.

Ключові слова: економічна безпека, управління фінансовою безпекою, мінімізація банкрутства

Ключевые слова: экономическая безопасность, управление финансовой безопасностью, минимизация банкротства

Keywords: economic safety, management of financial safety, bankruptcy minimization

ВСТУП

Перед Україною постало питання не тільки забезпечення безпеки економічної діяльності, а й безпеки країни в цілому, а зміни, які відбуваються у міжнародній сфері вимагають створювати нові підходи щодо управління політичними, економічними і військовими відносинами між країнами. В сучасній ситуації забезпечення економічної безпеки країни в цілому залежить від забезпечення фінансової її складової, адже неможливо забезпечити стійкий розвиток держави, регіонів, суб'єктів господарювання без належного фінансового обороту.

Протягом останніх років досить багато підприємств стали банкрутами, не витримавши кризових ситуацій України та світу. В значній мірі це було викликано неспроможністю фінансового управління оперативно протистояти викликам економіки. Багато підприємств стали банкрутами через бездіяльність у сфері управління ризиковими фінансовими ситуаціями та кризовими явищами.

Дослідженням фінансової складової економічної безпеки займався ряд авторів, зокрема:

Смоквіна Г.А. розглядає фінансову безпеку як одну з найважливіших складових економічної безпеки України, яка, в свою чергу, є основою національної безпеки держави [7].

Шушкова Ю.З. прийшла до висновку, що першочерговими напрямками удосконалення вітчизняної системи регулювання розвитку підприємництва (у контексті зміцнення його фінансової безпеки) є: покращення вітчизняної податкової системи

передусім щодо загального зниження рівня податкового навантаження, а також вирівнювання останнього для всіх суб'єктів підприємництва; сприяння розвитку інноваційно-інвестиційного типу виробництва; стимулювання подальшого розвитку інформаційного складника фінансово-кредитної системи в Україні та її регіонах [8].

Могиліна Л.А. визначає, що економічна нестабільність у державі є фактором негативного впливу на рівень фінансової безпеки її промислових підприємств. У зв'язку з цим вона розробила дискримінантну модель оцінки рівня економічної нестабільності в Україні. Пропонована модель включає такі складові: циклічні коливання (показник – темп приросту ВВП), високий темп інфляції та рівень безробіття, валютну нестабільність [5].

МЕТА РОБОТИ – дослідження процесу управління фінансовою складовою економічної безпеки підприємства, як головного важеля недопущення банкрутства у процесі операційного та стратегічного управління.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Методологічною та інформаційною основою роботи є наукові надбання, матеріали періодичних видань, дані статистики.

При проведенні дослідження використано статистично-аналітичні методи, порівняння та узагальнення.

РЕЗУЛЬТАТИ

Фінансова безпека характеризує собою стан

діяльності підприємства, при якому забезпечується максимально ефективно використання всіх видів ресурсів підприємства, що дає змогу мінімізувати ризики, які пов'язані з діяльністю підприємства, зокрема і ризики банкрутства.

Основна мета фінансової безпеки полягає в гарантуванні стабільного та максимально ефективного функціонування держави, підприємства, та можливості досягати високих результатів у майбутньому.

Фінансова безпека підприємства залежить від того, наскільки ефективно використовується капітал, і наскільки якісним є фінансовий менеджмент і корпоративне управління.

Оцінювання фінансової безпеки підприємства слугує визначенню якісних та кількісних оцінок захищеності фінансового потенціалу підприємства на основі комплексного апарату, що ґрунтується на поглибленому функціональному аналізі структурних елементів, які впливають на рівень фінансової безпеки всіх ланок підприємства. Фінансова безпека оцінюється з використанням низки індикаторів, показників, критеріїв, принципів, їх відхилень від нормативних значень.

Оцінювання є обов'язковим у забезпеченні фінансової безпеки підприємства. Але якщо перед оцінюванням фінансової безпеки не виконано структурно-функціональний аналіз її забезпечення, то результативність використання діагностичного апарату значно зменшується, оскільки неможливо повною мірою врахувати характер послідовного перебігу певних економічних подій, які відповідають за зв'язок між структурними елементами підприємства, що безпосередньо впливають на його діяльність. Причому, здебільшого вони не завжди функціонально залежні між собою.

В сучасному світі важливим елементом у забезпеченні функціонування підприємства стали: швидкість оновлення технологій інформаційної бази, швидкість адаптації до змін ринку [2].

Розрізняють прямі і непрямі фінансові збитки.

Прямий фінансовий збиток пов'язаний з фінансовими втратами певного розміру або недоотриманням прибутку. Цей вид збитку, як правило, намагаються представити з максимально можливою точністю у грошовому виразі.

Фінансовий збиток (непрямий) підприємства містить такі складові:

- нераціональна зміна обсягу і структури випуску продукції;
- зниження загальних показників ефективної діяльності підприємства;
- негативні зміни в асортименті продукції;
- витрати на створення додаткових запасів;
- створення додаткових резервів (виробничих потужностей, матеріалів тощо);
- втрати позиції на ринку;
- погіршення або втрата зв'язків із контрагентами;
- порушення нормального режиму діяльності підприємства;
- економічний збиток, викликаний вимушеною перебудовою діяльності систем управління (додаткові витрати на використання запасних варіантів дій, дублювання конфіденційної інформації, передача частини повноважень щодо управління підприємством, продаж частини акцій тощо).

Перейдемо до обробки статистичних даних для аналізу рівня фінансової безпеки підприємств.

Доцільно буде розглянути фінансові результати діяльності, на прикладі великих та середніх підприємств України за 2013-2015 рр. (табл. 1 – рис.1), адже в контексті дослідження доцільно буде розглянути прибутковість та збитковість підприємств як основний індикатор можливого рівня банкрутства підприємств.

Аналіз статистичної інформації показав, що протягом періоду 2013-2015 рр. великі та середні підприємства України є в більшій мірі є прибутковими, аніж збитковими. Отримані дані свідчать про високий рівень забезпечення фінансової безпеки великих та середніх підприємств України.

Таблиця 1

Фінансові результати великих та середніх підприємств до оподаткування за видами економічної діяльності за 2013-2015 рр.

[розроблено автором на основі[3]]

	2013 р. у % до загальної кількості підприємств		2014 р. у % до загальної кількості підприємств		2015 р. у % до загальної кількості підприємств	
	Прибуткові	Збиткові	Прибуткові	Збиткові	Прибуткові	Збиткові
<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>	<i>6</i>	<i>7</i>
Сільське, лісове та рибне господарство	79,9	20,1	84,2	15,8	88,5	11,5
Промисловість	63,3	36,7	63,3	36,7	72,9	27,1
Будівництво	62,3	37,7	62,7	37,3	71,1	28,9
Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних зас. і мотоциклів	67,2	32,8	66,7	33,3	76,1	23,9
Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	63,1	36,9	62,7	37,3	70,9	29,1

Продовження таблиці 1

1	2	3	4	5	6	7
Тимчасове розміщення й організація харчування	59,5	40,5	59,5	40,5	71,9	28,1
Інформація та телекомунікації	63,4	36,6	64,8	35,2	71,0	29,0
Фінансова та страхова діяльність	60,6	39,4	61,7	38,3	63,3	36,7
Операції з нерухомим майном	57,5	42,5	56,1	43,9	60,6	39,4
Професійна, наукова та технічна діяльність	63,4	36,6	63,3	36,7	69,6	30,4
Діяльність у сфері адмін. та доп. обслуговування	64,3	35,7	62,7	37,3	69,3	30,7
Освіта	69,9	30,1	67,0	33,0	71,5	28,5
Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	57,3	42,7	55,6	44,4	62,6	37,4
Надання інших видів послуг	68,1	31,9	65,5	34,5	72,5	27,5
Усього	65,9	34,1	66,3	33,7	73,7	26,3

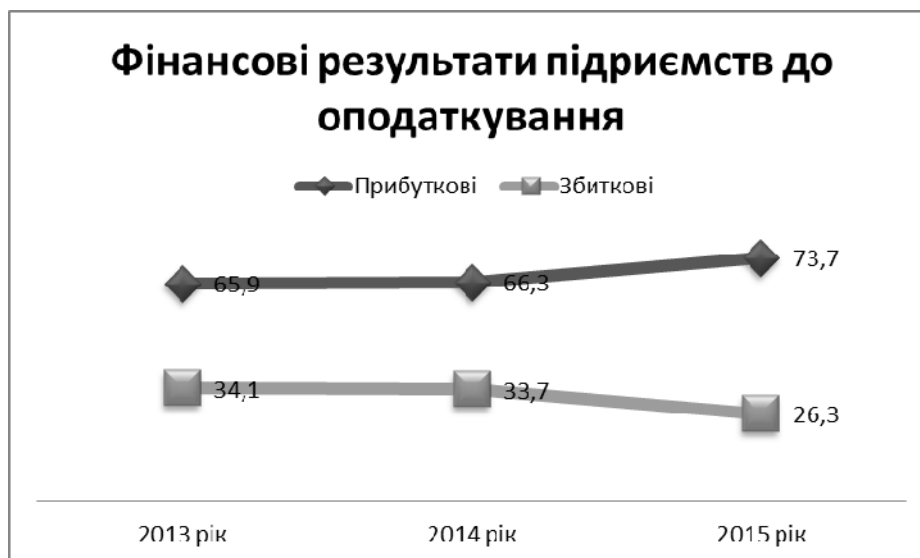

Рис. 1. Фінансові результати великих та середніх підприємств до оподаткування за видами економічної діяльності за 2013-2015 рр. [розроблено автором на основі[3]]

Етапи процесу управління ризиками в цілому та зокрема ризиками банкрутства:

- 1) Визначення видів ризиків, з якими може зіткнутися підприємство;
- 2) Аналіз і кількісна оцінка ступеня ризику;
- 3) Вибір методів управління ризиками;
- 4) Застосування методів на практиці і оцінка результатів проведених заходів.

Головне завдання при виборі методу управління ризиком на 3-му етапі - зменшення ступеня ймовірного ризику до максимально низького рівня. Основні методи: уникнути можливих ризиків, лімітування концентрації ризику, передача ризику, хеджування, диверсифікація, страхування і самострахування, підвищення рівня інформаційного забезпечення.

ВИСНОВКИ

Відзначимо, що однією із найважливіших складових економічної безпеки є її фінансова безпека.

Без забезпечення фінансової безпеки практично неможливо вирішити жодне із завдань, що стоять перед державою та підприємством.

Фінансова безпека підприємства являє собою кількісно та якісно детермінований рівень його фінансового стану, що забезпечує стабільний захист його пріоритетних збалансованих фінансових інтересів від ідентифікованих реальних і потенційних загроз внутрішнього та зовнішнього характеру, параметри якого визначаються на основі його фінансової філософії і створюють необхідні передумови фінансової підтримки стійкого розвитку в поточному та перспективному періоді [1].

Нехтування станом фінансової безпеки може призвести до катастрофічних наслідків: занепаду галузей, банкрутства підприємств і, зрештою, підриву системи життєзабезпечення держави з наступною втратою її суверенітету [4].

Список використаних джерел

1. Бланк И.А. Управление финансовой безопасностью предприятия / И.А. Бланк. – К.: Ника-Центр, 2004. – С. 13–72, 100–102.
2. Живко З.Б. Фінансова безпека країни та суб'єктів господарювання [Електронний ресурс] / З.Б. Живко, М.М. Павлів, М.В. Тишко // Ефективна економіка. – 2014. – Вип. 12. – Режим доступу: <http://efp.in.ua/archiv-nomeriv-efp/archive-nomeriv-2016/efp%203e%202016.pdf>.
3. Інтернет-ресурс Державної служби статистики України [Електронний ресурс].— Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
4. Кравчук Н.Я. Фінансова безпека: Навчально-методичний посібник / Н.Я. Кравчук, О.Я. Колісник, О.Ю. Мелих. – Тернопіль: Вектор, 2010. – 277 с.
5. Могиліна, Л.А. Доцільність і особливості застосування теорії ігор при управлінні фінансовою безпекою підприємства в умовах економічної нестабільності [Текст] / Л.А. Могиліна // Вісник Запорізького національного університету: Збірник наукових праць. Економічні науки. – Запоріжжя: Запорізький національний університет, 2014. – С. 254–261.
6. Мойсеєнко І.П. Управління фінансово-економічною безпекою підприємства: навч. посібник / І.П. Мойсеєнко, О.М. Марченко. – Львів, 2011. – 380 с.
7. Фінансова безпека як стратегічна складова економічної безпеки України [Електронний ресурс] / Г.А. Смоквіна // Економіка: реалії часу. Науковий журнал. – 2014. – № 3 (13). – С. 30–36. – Режим доступу до журн.: <http://economics.opu.ua/files/archive/2014/n3.html>
8. Шушкова Ю.В. Напрями удосконалення державної політики забезпечення фінансової безпеки суб'єктів підприємництва в Україні / Ю.В. Шушкова // Ефективність державного управління: зб. наук. пр. Львівського регіонального інституту державного управління НАДУ при Президентіві України / за заг. ред. чл.-кор. НАН України В.С. Загорського, доц. А.В. Ліпенцева. – Львів: ЛРІДУ НАДУ, 2014. – Вип. 38. – С. 268–276.